

о. д-р ІВАН ХОМА

Нарис історії храму Жировицької Богоматері в Римі

Рим - 1972 - Ромає

ВИДАННЯ «БОГОСЛОВІЇ» - EDITIONES «BOHOSLOVIA»

1. Dr. Jos. Slipyj: De amore mutuo et reflexo in processione Spiritus S. explicanda. Pag. iv+29. Львів, 1923.
2. о. Д-р. Г. Костельник: Границі вселенної (Dr. G. Kostelnyk: De finibus universi). Стор. 61. Львів, 1925.
3. Dr. A. Landgraf: Partes animae norma gravitatis peccati. Pag. 54. Leopoli, 1924.
4. о. Д-р. Й. Сліпий: Св. Тома з Аквіну і схоластика (Dr. Jos. Slipyj: De S. Thoma Aq. atque theologia et philosophia scholastica). Стор. 76. Львів, 1925.
5. Dr. Theod. Haluščynskij OSBM: De ucrainis S. Scripturae versionibus. Pag. 22. Leopoli, 1925.
6. Dr. Jos. Slipyj: Num Spiritus Sanctus a Filio distinguatur, si ab eo non procederet. Pag. 36. Leopoli, 1928.
7. о. Д-р. Сп. Кархут: Нове видання Службеника (Dr. Sp. Karchut: Nova editio Liturgiconis slavici). Стор. 34. Львів, 1929.
8. о. Д-р. Гавриїл Костельник: Ordo logicus (Dr. Gabriel Kostelnyk: De ordine logico). Стор. 44. Львів, 1931.
9. P. Josep Scrijvers CSSR: Le double Principe Moteur de la Vie Spirituelle. Pag. 40. Leopoli, 1931.
10. Dr. M. Schmaus: Kykeley, cuiusdam adhuc ignoti auctoris anglici ineunte saeculo xiv florentis. Quaestio de cooperatione divina. Pag. 38. Львів, 1932.
- 11-12. Д-р. Ярослав Пастернак: Коротка археологія західно-українських земель. (Dr. Jaroslav Pasternak: L'Archéologie des terres ouest-ukrainiennes à l'époque préhistorique, protohistorique et chrétienne). Стор. 94+xvii таблиць. Львів, 1932.
13. Володимир Січинський: Вежа і дім Корнякта у Львові (V. Sičynskij: La tour et la Maison De Cognacte à Leopoli). Стор. 20+vi таблиць. Львів, 1932.
14. Dr. Leo Hlynka: De potestate episcoporum nec non praerogativis metropolitanae potestatis in bona Ecclesiae temporalia in Oriente novem primis saeculis. Pag. 74. Львів, 1933.
15. Д-р. Микола Конрад: Нарис історії старинної філософії (Dr. Nikolaus Konrad: Historiae philosophiae antiquae brevis conspectus). Стор. 53. Львів, 1933.
- 16-17. Д-р. Микола Конрад: Нарис, історії старинної філософії (Історія філософії Греків і Римлян) (Dr. Nikolaus Konrad: Historiae philosophiae antiquae brevis conspectus). Стор. 90. Львів, 1934.
18. Є. Ю. Пеленський: Бібліографія української бібліографії (E. J. Pelenskyj: Bibliographia ucrainicae bibliographiae). Стор. 198. Львів, 1934.
19. Д-р. Микола Конрад: Нарис історії старинної філософії (Dr. Nikolaus Konrad: Historiae philosophiae antiquae brevis conspectus). Стор. 112. Львів, 1935.
20. Dr. A. Landgraf: Petri Abaelardi expositionis in epistolam S. Pauli ad Romanos abbreviatio. Pag. 46. Leopoli, 1935.
21. Д-р. Микола Конрад: Основні напрямки новітньої соціології (Dr. Nikolaus Konrad: Sociologia). Стор. 78. Львів, 1936.
22. В. Січинський: Замкова церква св. Миколая у Львові (V. Sičynskij: De Ecclesia S. Nikolai Leopoli), Стор. 36+x. Львів, 1936.
23. Д-р. Іван Шпитковський: Рід і герб Шептицьких (Dr. I. Špytkovskij: Famille et armoiries des Szeptycki). Стор. I+128+ix. Львів, 1939.
24. Dr. A. Landgraf: Neue Gesichtspunkte für die Einschätzung des Zacharias Chrysopolitanus. Leopoli, 1942.
- 25-26. Dr. Michajlyščuk: De occasione et scopo Metrop. Javorskij operis Petra fidei. Pag. 84. Leopoli, 1942.

ВИДАННЯ «БОГОСЛОВІЇ» ED. «BOHOSLOVIA»

Ч. 44 N.

о. д-р ІВАН ХОМА

Нарис історії храму
Жировицької Богоматері і свв.
мучеників Сергія і Вакха в Римі

Extractum e «Bohoslovia»
t. XXXV (1971)

diasporiana.org.ua

Рим - 1972 - ROMAЕ

о. д-р Іван Хома

НАРИС ІСТОРІЇ ХРАМУ ЖИРОВИЦЬКОЇ БОГОМАТЕРІ СВВ. МУЧЕНИКІВ СЕРГІЯ І ВАКХА В РИМІ

(Dr. JOANNES CHOMA, *De brevi historia ecclesiae sanctorum Sergii et Bacchi vulgo dictae Reginae pascuorum*)

Тому що храм Жировицької Богоматері і святих мучеників Сергія і Вакха та приналежні будинки знов вернулися в посідання Української Католицької Церкви згідно з первісним рішенням папи Урбана VIII (« Руській Нації »), якого ніхто з його наступників не змінював, та стали українською парохією в Римі¹ й осідком Українського Музею, — хочемо пригадати дещо з минулого цього храму і скажемо, як він дістався в наші руки. Згадаємо також про перших прокураторів, подамо короткий життєпис свв. Сергія і Вакха, скільки було в Римі церков на їх честь, а вкінці розкажемо дещо про початки цієї нашої церкви у Вічному Місті, про її обновлення та про коротку історію чудотворної ікони Жировицької Богородиці.

Перші прокуратори нашої Церкви в Римі

Старання київських митрополитів мати власну церкву в Римі сягають часів митр. Рутського, коли він в 1625 р. назначив першим прокуратором нашої Церкви о. Миколу Новака, василіянина.²

¹ « Pastoris vigilantis munere fideliter seduleque fungens, Sanctissimus Dominus Noster PAULUS Div. Prov. Papa VI omnium fidelium bono indefessa cura consulere studet. Idcirco, Eminentissimi ac Reverendissimi Domini Cardinalis Josephi SLIPYJ, Archiepiscopi Majoris Lviv Ucrainorum, benigne optata explens, Ecclesiam Ss. Sergii et Bacchi de Urbe in novam Paroeciam "personalem" ritus byzantini ucrainorum erigere voluit, ut Christifideles eiusdem Ucrainae Nationis ex variis locis Romam confluentes spiritualibus apte uterentur auxiliis... Datum Romae, ex Aedibus Vicariatus in Palatio Apostolico Lateranensi, die 8 septembris, in festo Nativitatis B.V.M., A.D. 1970. A. Card. Dell'Acqua Ss.mi D.ni N.ri Papae Vicarius Generalis ». Гл. Архів української католицької парохії в Римі.

² « ...Mitto unum ex monachis S. Basilii, Patrem Nicolaum Novatium, qui sit in Urbe perpetuo residens, tanquam Procurator negotiorum Ecclesiae nostrae

Митр. Рутський в листі до папи Урбана VIII, 10 грудня 1625 року, писав, які завдання буде мати прокуратор: « Корисний в інших звичай, якого ми дотепер не вживали, щоб один з нас був постійно в Римі, і міг би Вашому Блаженству представити особисто наші справи і навпаки — довідатись від Вашого Блаженства та повідомити нас, що тепер і на майбутнє Ваше Блаженство від нас вимагає. Для того посилаю одного з моїх монахів василіян, священника Миколу Новака, який найперше зложить у моїм імені й моїх руських єпископів належний послух Вашому Блаженству, а відтак скаже, який є стан Руської Церкви ».³ А вислав його за порадою секретаря Конгрегації Поширення Віри — монс. Фр. Інголі, як виходить з листа митр. Рутського до Інголі 10 грудня 1625, в якому митрополит висловлює свою вдячність за раду щодо іменування прокуратора для справ Св. Унії і поручає першого прокуратора ласкавості й опіці секретаря Інголі та прохає помагати йому у всьому.³^a

Цей Прокуратор був офіційно прийнятий в Конгрегації Поширення Віри 16 червня 1626 р. в присутності 6 кардиналів « і предложив вірительні грамоти Митрополита Русі, якими Митрополит назначив його представником Руської З'єдиненої Церкви при Апостольським Престолі та прохав, щоб, як такого, прийняли його Папа і Свящ. Конгрегація і щоб ця остання мала повне довіря до того, що він скаже в імені своїм і в імені Руської Церкви ».⁴ Чо-

Ruthenae, et de omnibus quandocumque requisitus fuerit, informare possit Curiam Romanam... ». Datum Novogrodeci, die 10 Decembris 1625, ШЕРУСКУЈ А., *Monumenta Ucrainae Historica*, Romae 1971, vol. IX-X, pag. 496. Cfr. WELYKYJ A.G., OSBM, *Procuratores negotiorum Ecclesiae Ruthenae in Urbe*, in « *Analecta OSBM* », 1949, p. 57-78.

³ « Is inter alios usus est oportunus, quem nondum hucusque adhibuimus, ut sit unus ex nostris perpetuo residens in Urbe, qui possit praesens referre nostra Beatitudini Vestrae, et vicissim discere ab Ipsa nobisque significare, quid a nobis nunc et in posterum Beatitudo Vestra requiret. Quodcirca unum ex Fratribus meis, Monachis S. Basilii, Presbyterum, Patrem Nicolaum Novacum, qui primo obedientiam nomine meo et confratrum meorum, episcoporum Russiae, Beatitudini Vestrae debitam praestabit, ac tandem de statu Ecclesiae Ruthenae, qualis sit, dicet ». ШЕРУСКУЈ А., *Monumenta Ucrainae Historica*, vol. IX-X, pag. 495.

³^a *Ibidem*, pag. 497.

⁴ « (Congr. 58. Die 16 iunii 1626). Fuit Congregatio in palatio Ill.mi D. Cardinalis Bandini... In ea primo fuit admissus P. Nicolaus Novaccius, Monachus S. Basilii, Ruthenus unitus, qui presentavit litteras credentiales Metropolitae Russiae, quibus illum agentem apud Sedem Apostolicam pro Ecclesia Unita declarabat et Sanctissimum et S. Congregationem rogabat, ut eum tanquam talem

тири дні опісля Конгрегація, в письмі до митр. Рутського, висловила своє вдоволення з приводу встановлення уряду прокуратора, бо сподівалась, що на майбутнє справи Руської Церкви будуть поладовжані скоріше, авторитетніше і з більшим успіхом.⁵ А в листі того самого дня, 20 червня 1626 р., до Ап. Нунція в Польщі — Лянчельотто, префект Конгрегації кардинал Людовізі писав, що о. Новака приміщено в ченців св. Василя, щоб заощадити видатків за його побут в Римі, і, що кардинали члені Конгрегації дуже хвалили таке рішення митрополита, сподіючись, що через присутність прокуратора в Римі з'єднання Русинів з Апостольським Престолом закріпиться, а може ще більше пошириться.⁶

У вищезгаданім листі є мова про монастир Василян — Гроттаферратської обителі, основаних Св. Нілем. Папа Климент VIII, в 1599 р., дав їм монастир при церкві св. Пантелеймона, недалеко церкви св. Петра «in Vincoli».⁷ З напису над престолом цієї церкви виходить, що вона вже існувала в 1113 р.⁸ Згідно з давнім пе-

admitterent, et iis quae nomine suo, et Ecclesiae Ruthenae relaturus esset, plenam adhibere fidem dignarentur ». *Ibidem*, pag. 539.

⁵ « Amplitudinis Tuae de constituto apud hanc Sanctam Sedem agente consilium omnes Ill.mi Cardinales summopere commendarunt, et iure quidem merito, nam, et Ruthena Ecclesia favoribus et gratiis, quae a Romanis Pontificibus aliis Catholicis Ecclesiis conferri solent, magis magisque in dies perfruetur, et negotia illius maiori cum sollicitudine, ac auctoritate feliciorique successu tractabuntur. — Haec de causa ab Ill.mis Patribus P. Nicolaus Novatius ab Amplitudine Tua agentiae muneri praefectus hilari vultu et summa animi consensione exceptus fuit, cui, quemadmodum tuis litteris significasti, uti certo, et legitimo Amplitudini Tuae Procuratori plena omnibus in rebus habebitur fides. Vale, et opera nostra, cum opus tibi fuerit, utere, quia paratissimos nos invenies. — Romae, etc. 20 Iunii 1626 ». *Ibidem*, pag. 546.

⁶ « È stato veduto volentieri il Padre Nicolò Novatio Ruteno dalla Sacra Congr. de Prop. Fide, la quale ha subito ordinato, che presso li religiosi di S. Basilio sia collocato, acciò con minore spesa si possa in Roma trattenerne... ». *Ibidem*, pag. 546.

⁷ « Haec porro collegia prope domus huiusmodi procuratorias subinde ex sede cum his ipsis mutata sunt. Collegium igitur primum, Clemente VIII concedente, an. MDXCIX apud ecclesiam S. Pantaleemonis, nunc SS. Salvatori dicatam in regione urbis Collina extitit ». Росси А., *De Coenobio Cryptoferratensi eiusque bibliotheca...* Tusculi, 1893, pag. 131.

⁸ « Chiesa già esistente nel 1113, come dimostra una iscrizione tuttora visibile dietro altare maggiore, secondo la quale il giorno 1 marzo di quell'anno fu dedicato un altare in honorem D.ni Nostri Jesu Christi et B. Mariae semper Virginis et b. Petri et S. Joh. Bapte atque Evangelistae et omnium Apostolorum et sanctorum martyrum Sebastiani et Pantaleonis... ». HULLSEN CH., *Le chiese di Roma nel medio evo*, pag. 412.

реданням, в церквці деякий час спочивали моці св. Пантелеймона, в часі перенесення їх з Нікомидії.⁹

Папа Урбан VIII, буллею з 17 грудня 1631 р., зарядив, щоб гроттаферратські василіяни оснували свою колегію в Римі; тоді вони купили церкву св. Івана «ін Меркателльо» і Папа апробував цей контракт 17 серпня 1634 р., туди вони перенеслись в 1635 р.¹⁰ Потім вони примістились при церкві св. Василія в ділянці «Пінчана», де живуть і до сьогодні. Натомість церквцю св. Пантелеймона, папа Бенедикт XIV, в 1748 р., поручив Архібратству Преч. Діви Марії «Доброї Ради».¹¹ Про це свідчить і теперішній напис над входом до церкви.

Після зложення вірительних грамот, перший прокуратор Руської Церкви, почав виконувати свої обов'язки: Заплатив, в імені митрополита, за двох питомців в грецькій колегії;¹² предложив папі Урбанові VIII меморіал митрополита, щоб покарати тих латинників, які продають церкви з'єдинених нез'єдиненим;¹³ окремим письмом, з кінця червня 1626 р., о. Новак предложив десять справ секретареві Конгрегації — Інголі,¹⁴ які вирішено на зборах Конгрегації 28 липня 1626.¹⁵

На цих же зборах розглянено прохання о. Новака, відправляти по церковнослов'янськи св. Літургію. Конгрегація вирішила провірити, чи церковнослов'янський переклад відповідає у всьому Літургії св. Івана Золотоустого, і якщо так, то дозволити о. Новакові відправляти в приватній каплиці. 13 серпня 1626 р. Конгре-

⁹ «Una chiesolina assai antica e già dedicata a s. Pantaleo sorge tuttora ai piedi dell'Esquilino dove comincia la salita di S. Pietro in Vincoli... Una antica tradizione vuole che quivi giacessero per qualche tempo le reliquie del martire Pantaleo trasferite da Nicodemia. Vi fu annesso un monastero di monaci basiliani di Grottaferrata, i quali dimorarono in quel luogo più di un secolo, finché l'anno 1635 si trasferirono in S. Giovanni de Mercatello, oggi S. Venazio dei Camerinesi». ARMELLINI M., *Le chiese di Roma dal secolo IV al XIX*, pag. 185.

«Questa fu Data l'anno 1607 a' monaci di Grotta Ferrata che vivono sotto la regola di S. Basilio e hanno origine dal B. Nilo». PANCIROLI O., *Tesori nascosti dell'alma città di Roma...*, pag. 191-192.

¹⁰ BOGGI BOSI GIULIO, *Da S. Giovanni in Mercatello a S. Venanzio de' Camerinesi*, Camerino 1928, pag. 7. Cfr. ROCCHI A., *De Coenobio Cryptoferratensi...*, pag. 131. ARMELLINI M., *Le chiese di Roma...*, pag. 185.

¹¹ HUELSEN CH., *Le chiese di Roma...*, pag. 412.

¹² ШЕПТУСЬКИЙ А., *Monumenta Ucrainae Historica*, vol. IX-X, pag. 547.

¹³ *Ibidem*, pag. 548.

¹⁴ *Ibidem*, pag. 549-550.

¹⁵ *Ibidem*, pag. 554-556.

гація порівнювала церковнослов'янський переклад, зладжений о. Петром Аркуді, Марнавічем, о. І. Тонком, хорватом і о. Новаком, грецької Літургії св. Івана Золотоустого, і під час того виринули деякі труднощі, а саме, що згадана Літургія різнилася від латинської у словах освячення агнця: *це мов в тіло, що за вас ламається на відпущення гріхів*, і що по освяченні священик знову молить, щоб хліб став Тілом Христа, і вино Кров'ю, такими словами: *сотвори ото хліб цей чесним Тілом Христа твого, а те, що в чаші цій, чесною Кров'ю Христа твого*. З огляду на згадані труднощі Конгрегація рішила переслати справу до Св. Оффіціум, щоб її перевірили богослови, а опісля розглянути на зборах Конгрегації в присутності Папи.¹⁶

В Архіві Поширення Віри, у відділі «Різні інструкції в роках 1622-1638», є коротенька інструкція о. Ноґака в 1626 р. відносно унійної акції.¹⁷ Того ж року признано Русинам церкву св. Лаврентія «ін Фонте». За цей дар дякував митр. Рутський в листах до папи Урбана VIII і до секретаря Конгрегації-Інголі, 30 січня 1627 р.¹⁸ На зборах Конгрегації 21 травня 1627 розглянено прохання Р. Корсака, єпископа галицького, про допомогу на те, щоб побудувати при церкві св. Лаврентія «ін Фонте», подарованій з'єдиненим Русинам, мешкання для о. Новака, прокуратора з'єдинених Русинів, і для двох або трьох товаришів, монахів св. Василія. Папа поручив полагодити цю справу в візитаторами Риму.¹⁹

Церква св. Лаврентія була між церквою св. Петра «in Vincoli» і церквою святих Сергія і Вакха. Давніше. згідно з переданням, на цьому місці, де стоїть церква св. Лаврентія, був дім св. Гіпполіта, римського воїна, якому поручено берегти св. Лаврентія мученика. Цей навернув Гіпполіта й охрестив його водою з джерела, яке витриснуло в тюрмі, як тільки св. Лаврентій діткнувся пальцем землі. Це «джерело», від якого взяла назву церква, існує до сьогодні. Церква була відновлена в 1543 р., а потім знову в XVII ст. папою Урбаном VIII.

Передача церкви св. Лаврентія ніколи не була остаточна і тому митр. Рутський продовжував просити Конгрегацію про признання іншої церкви для Русинів. І ці його прохання розглядано на зборах Конгрегації, 22 листопада 1630 р., під проводом папи

¹⁶ *Ibidem*, pag. 557.

¹⁷ *Ibidem*, pag. 588-589.

¹⁸ *Ibidem*, pag. 591-593, 619.

¹⁹ *Ibidem*, pag. 603-604.

Урбана VIII,²⁰ а також місяць пізніше, 23 грудня того ж року,²¹ і 7 травня 1631 р. також у присутності Папи.²²

Тимчасом прокуратор, о. Новак, продовжував свою працю. В місяці вересні 1627 предположив Конгрегації 33 різні справи нашої Церкви,²³ а в 1628 р. знову предкладав справи своїх Владик.²⁴ Крім цього в тому ж році одержав ще завдання постулятора беатифікації і канонізації священомуч. Йосафата і за його постуляторства відбулось в Римі два процеси цієї справи (6 листопада 1629 і 5 березня 1632 р.).²⁵

Отець прокуратор піддержував в Римі ідею митр. Рутського щодо скликання спільного Синоду і братнього замирення з православними. В цій справі він був більше разів в Конгрегації, заявляючи, що православні мають трудність тільки щодо примату Вселенського Архидієка, а відносно інших точок, то вони згодні прийняти рішення Флорентійського Вселенського Собору 1439 року. Цю ідею спільного Синоду піддержував і секретар Конгрегації, монс. Інґолі, хоч трьох кардиналів і двох прелатів не погоджувались. Про це, монс. Інґолі, написав окрему довгу ноту з датою 4 червня 1629 р.²⁶

²⁰ « (Congr. 132, coram SS.mo. Die 22 novembris 1630). Referente eodem Emin.mo D. Card. S. Sixti instantiam metropolitae Russiae, ut Ruthenis unitis aliqua in Urbe ecclesia concederetur loco illius S. Laurentii, alias illis concessae, quae ab aliis fuit occupata, Sacra Congregatio mandavit agi cum Emin.mo Ginetto, ut si fieri poterit, oratoris desiderio satisfiat ». *Ibidem*, pag. 787. Cfr. 783-784.

²¹ « (Congr. 133. Die 23 decembris 1630). 3. Sacra Congregatio volens providere Ruthenos unitos de aliqua ecclesia in Urbe, de illa, quam prope ecclesiam Sanctorum 40 habebant Augustiniani, et si ea visa fuerit pro praefatis Ruthenis opportuna, nomine Sacrae Congregationis memoriale exhibeat archiconfraternitati Confalonis, quia Em.mus D.nus card. Barberinus, illius protector, negotium iuvabit ». *Ibidem*, pag. 793.

²² *Ibidem*, pag. 811.

²³ *Ibidem*, vol. II, pag. 53-57.

²⁴ *Ibidem*, vol. II, pag. 70-72.

²⁵ HALUŠYNSKYJ T. - WELYKYJ A.G., *Epistolae Josephi Velamin Rutskyj*, Romae 1956, pag. 202-203. Cfr. S. JOSAPHAT HIEROMARTYR, *Documenta Romana Beatificationis et Canonisationis*, vol. II, pag. 7-29, 42-78. ШЕПТУЦЬКИЙ А., *Monumenta Ucrainae Historica*, vol. IX-X, pag. 686-687.

²⁶ « Perché non si deve passar occasione così opportuna e desiderata per molto tempo, come scrive il metropolita (Rutskyj), d'abbocarsi in una sinodo colli Ruteni scismatici per disingannarli; che Dio sa quando verrà più, se questa si trascura... Perché di questo parere è il metropolita suddetto et il suo agente qui (N. Novak), il quale più volte ha detto, che gli scismatici havranno solo difficoltà nel primato del papa, poiché negl'altri punti hanno mostrato di facilmente ridursi a tener il già determinato nel concilio Fiorentino... ». *Ibidem*, vol. II, pag. 92-93.

По чотирьох роках урядування о. Новака в митр. Рутського зродився сумнів, чи він совісно сповняє свої обов'язки. І про те писав він до монс. Інголі, 1 грудня 1630 р., кажучи що « тут багато людей обвинює о. Миколу Новака, що він не виконує серйозно поручених йому справ... » і тому прохав повідомити, чи о. Новак може бути довше в Римі, чи його треба змінити.²⁷

В 1631 р. о. Новак занедужав і перед 27 березня звертався до Конгрегації з проханням про допомогу, вказуючи, що дотепер вдержував його митрополит, а тепер зв'язок з ним перерваний через загальну пошесть в Польщі і перепони в Італії.²⁸ Але все-таки він продовжував свою працю²⁹ і ще в 1632 році предкладав Конгрегації митрополічї справи.³⁰ Помер він несподівано в січні або лютім в 1633 р. бо митр. Рутський пише про це до Конгрегації Поширення Віри в листі з 1 березня 1633 р.³¹

По смерті о. Новака 1 березня 1633 р. митр. Рутський писав до монс. Інголі, що посилав до грецької колегії в Римі двох отців і, що вони повідомлять про все, одначе не дав їм мандату прокуратора,³² щоб не відтягати їх від студій.

Від жовтня-листопада 1633 до жовтня 1635 уряд прокуратора виконував коадьютор митрополита, єпископ Корсак, якого митр. Рутський в листі до папи Урбана VIII називає « нашим речником » та « представником і прокуратором справи беатифікації мученика Йосафата ». ³³

Перед приїздом єп. Корсака секретар Конгрегації Поширення Віри, монс. Інголі старався про приміщення для нього в Римі, і 15 жовтня 1633, монс. Петро Бенесса з Кастельгандольфо, писав до Конгр. Поширення Віри, що Папа повідомив його, що єп. Корсак буде мешкати при « Церкві Святого Духа » як буде в Римі, а коли

²⁷ *Ibidem*, vol. IX-X, pag. 789-790.

²⁸ *Ibidem*, vol. IX-X, pag. 809.

²⁹ *Ibidem*, vol. IX-X, pag. 923, 841.

³⁰ *Ibidem*, vol. IX-X, pag. 859-861.

³¹ *Ibidem*, vol. XI, pag. 15-16. WELYKYJ A.G., OSBM, *Procuratores negotiorum Ecclesiae Ruthenae in Urbe*, in « *Analecta OSBM* », 1949, pag. 77-78.

³² « *Mitto quidem duos meos Patres ad collegium Graecum, quos et D.tioni Vestrae R.mae cordialiter commendo. Ex illis etiam sciet illa, quae de nobis rebusque nostris scienda, sicuti quae tacenda et dolenda. Sed tamen illis novum procurae mandatum demandare nolui, eo quod occupatio scholastica illorum non patiatur talem distractionem* ». ŠEPTYCKYJ A., *Monumenta Ucrainae Historica*, vol. XI.

³³ HALUŠČYNSKYJ T. - WELYKYJ A.G., *Epistolae Josephi Velamin Rutskyj*, pag. 283.

поза Римом, то може в Гроттаферраті, або іншим вигіднім приміщенні.³⁴ Два тижні опісля той самий монс. Бенесса писав до секретаря Конгрегації Інголі, що Папа рішив, щоб знайти приміщення для єп. Корсака при церкві « Святого Сильвестра або в Святого Апостола » і дати йому окрему повозку.³⁵

Перед його виїздом до Риму митр. Рутський і прочих п'ятьох Владик київської митрополії, письмом з 13 березня 1633 р., дали напрямні єп. Корсакові. Найперше, щоб зложив в їхньому імені поклін і послух папі Урбанові VIII і повідомив, що погіршилося положення Руської Церкви у зв'язку з вибором нового польського короля Володислава IV в 1632 р. Новий король був рішений сповнити найважливіші домагання православних, передусім упорядкувати їхню ієрархію та й довів до того, що конституція з 1635 р. встановила в Києві, побіч католицького митрополита Рутського також і православного митрополита Петра Могили.

Зокрема, митр. Рутський і прочі Владики (Володимирський і Берестейський, Полоцький, Витебський і Мстиславський, Смоленський і Чернігівський, Перемиський і Самбірський, Холмський і Белзький) поручали, щоб він прохав Папу про канонізацію Слуги Божого Йосафата і про церкву та про осідок в Римі, які вже було обіцяно ранше.^{35*}

Митр. Рутський в листі з 5.2.1635 р., в Варшаві, пригадував єп. Корсакові, щоб прохати Папу і кард. Барберіні про церкву в Римі, яка є конечна для Унії.³⁶ Між меморіялами з 1634 р. є прохання єп. Корсака, в якому він, в імені цілого народу просив папу Урбана VIII дати якусь церкву в Римі, де можна б відправляти св. Літургії в своєму обряді, і при якій була б гостинниця для Русинів і місце для прокуратора.³⁷ З червня 1637 Конгр. Поширення

³⁴ « Ha detto Nostro Signore che al vescovo di Pisco si darà ricovero in San Spirito, mentre starà a Roma... Quando uscirà di Roma si potrà mandar a Grottaferrata o in qualche altro luogo comodo... ». ŠERTYŤKYJ A., *Monumenta Ucrainae Historica*, vol. II, pag. 177.

³⁵ « Ho parlato a Nostro Signore in presenza delli Signori Cardinali per il vescovo Rutteno, et hanno ordinato che se li trovino stanze a San Silvestro o a Sant'Apostolo, che se li dia la parte et una carrozza ». *Ibidem*, pag. 178.

^{35*} *Ibidem*, vol. XI.

³⁶ *Ibidem*, vol. XI.

³⁷ Beatissimo Padre. Rafaele vescovo Piscoense Rutheno unito in nome di tutta la sua natione supplica humilmente Vostra Santità a degnarsi concedergli qualche chiesa in Roma non solo per loro perpetuo hospitio, ma ancor per poter esercitare in detta chiesa i loro riti, mantenere il procuratore e ricevere li Rutheni uniti, che verranno da quelle parti a negoziare in questa città, visitar i suoi

Віри розглядала різні прохання нового митр. Корсака, між іншим і справу церкви та гостинниці в Римі для Русинів.³⁸ Одначе щойно в 1638 р. митр. Корсак довідався, що справа буде вирішена прихильно, як це видно з його листа до монс. Інголі (12.7.1638)³⁹ і з письма до Папи.⁴⁰

Сталось це 12 травня 1639 року. Конгрегація Апостольської Візитації властю Папи, на його наказ і доручення «встановила, рішила і зарядила віддати церкву святих Сергія і Вакха з прибічним будинком на оснування там Колегії Нації Русинів...».⁴¹ Папа Урбан VIII потвердив 8 лютого 1641 р. наперед встановлений декрет, додаючи йому силу ненарушеного апостольського потвердження, щоби всі ненарушено його зберігали.⁴² Замітним є те, що папа

santi luoghi, baciar i piedi di Vostra Beatitudine, per istruirsi maggiormente nelle cose, che appartengono alla fede cattolica et unirsi con maggior vincolo colla Sede Apostolica, massima che altre volte simil decreto è stato fatto da Vostra Santità nella Sacra Congr. de Propaganda Fide, con che non solamente l'oratore, ma anco tutta la natione saranno obligatissimi a pregare Dio per Vostra Santità. Quam Deus etc. [fol. 283v, tergo] Alla Santità di Nostro Signore. Per Rafaele vescovo Pincense. Raccomandato dal signor card. Barberino. *Ibidem*, vol. XI.

³⁸ *Ibidem*, vol. XI, pag. 216.

³⁹ «Ecclesiam Sanctorum Martyrum Sergii e Bacchi Rutenis designatam pio D.tionis Vestrae Ill.mae labore, vehementer gaudeo». *Ibidem*, vol. XI, pag. 242.

⁴⁰ *Ibidem*, vol. XI, pag. 255.

⁴¹ «...facto etiam prius verbo cum eodem SS.mo, ac de eius Ordine ac mandato statuit, decrevit, et ordinavit applicando etiam praedictam ecclesiam parochialem Sanctorum Sergii et Bacchi, cum situ adiacente, collegio Nationis Ruthenorum, ibidem erigendo». Cfr. ШЕРТУСКУЙ А., *Monumenta Ucrainae Historica*, vol. XII.

А дещо нижче в цьому ж документі, сказано: «для того Священна Конгрегація, щоб не зволікати, за згодою Папи, знову поручила, ...свобідну і викінчену залишити церкву свв. Сергія і Вакха з парохіяльними забудованнями і площею для будови Колегії Русинів»: «Ideo eadem Sacra Congregatio, ne alia mora interponatur, facto verbo cum Sanctissimo, mandavit interim... et omnino statim liberam et expeditam relinquere ecclesiam Sanctorum Sergii et Bacchi, eamque cum aedibus parochialibus et situ adiacenti consignari pro erectione Collegii Ruthenorum...».

Гляди знимку оригінального документу. Cfr. ШЕРТУСКУЙ А., *Monumenta Ucrainae Historica*, vol. XII. WELYKYJ A.G., *Documenta Pontificum Romanorum historiam Ucrainae illustrantia*, vol. I, p. 518.

⁴² «Cum autem firmiora sint ea, quae Sedis Apostolicae patrocinio muniuntur, idcirco Nos de Venerabilium fratrum nostrorum S.R.E. Cardinalium negotio propagandae fidei praepositorum consilio, Decretum praeinsertum apostolica auctoritate tenore praesentium confirmamus et approbamus, illique inviolabilis aposto-

Олександр VII, бажаючи забезпечити провід і розвій « дому святих Сергія і Вакха Руської Нації », підчинив його 12.6.1660 р., Конгрегації Поширення Віри. А в 1667 році, папа Климент IX, даючи 23 жовтня 1667 р. повний відпуст тим, що будуть відвідувати церкву святих Сергія і Вакха, виразно зазначає: « церкву святих Сергія і Вакха Руської Нації, а не монахів ». ⁴³ Також папа Лев XIII, творячи 18 грудня 1897 року « Руську Колегію », писав: « ...Ми звернули увагу на церкву святих Сергія і Вакха з приналежними будинками, які вже Урбан VIII ласкаво подарував Русинам ». ⁴⁴

Питомці, які студіювали в Римі в XVII-XVIII ст., були переважно василіяни, але зі згаданих папських документів ясно, що церква святих Сергія і Вакха та приналежні будинки були подаровані « Руській Нації ». Хоч кард. А. Барберіні (брат папи Урбана VIII) збільшив донатію для « Русинів » домом для василіян, який побудував на докупленій прилягаючій площі, то нічого не змінив у первісному призначенні власности; також треба мати на увазі, що в тому часі василіяни заряджували церквою й гостинницею, а їх генеральний прокуратор репрезентував цілу Руську Націю, а не тільки їхній Чин, і василіяни, тоді ще не були « екземпті ».

Також і документ папи Бенедикта XIV « Інтер плюрес » з 11 травня 1744 р., покликуючись на письмо папи Урбана VIII з 8 лютого 1641, нічого не змінив щодо первісного дарування. Папа обмежився до потвердження попередніх донатій, але застеріг генеральному прокураторові василіян адміністрацію дїбр і заряд церквою.

Автори-василіяни в своїх публікаціях тепер в іншій думки. Хоч прокуратори о. Йосиф де Каміліс (потім єпископ на Закар-

licae firmitatis robor adiicimus, ac omnes et singulos tam iuris quam facti defectus, si qui desuper quomodolibet intervenerint, supplemus. Decernentes praesentes litteras validas, firmas, et efficaces existere et fore suosque plenarios et integros effectus sortiri et obtinere, et ab omnibus et singulis, quos illae concernunt inviolabiliter observari sicque per quoscumque iudices ordinarios et delegatos, etiam causarum palatii apostolici auditores, iudicari et definiri debere, ac irritum et inane, si secus super his a quoquam, quavis auctoritate, scienter vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis, coeterisque contrariis quibuscunque. Datum Romae... die 8 februarii 1641 ». Гляди знимку оригінального документу і цитовані твори.

⁴³ « ...qui ecclesiam Sanctorum Sergii et Bacchi nationis Ruthen(sis) de Urbe, non tamen regularium... visitaverint ». APF, Fondo di Vienna, 32 f. 224, orig. pergam.

⁴⁴ « Mentem adiecimus ad ecclesiam Sanctorum Sergii et Bacchi continentesque sedes, iam ab Urbano VIII Ruthenis benigne attributas ». WELYKYJ A.G., *Documenta Pontificum Romanorum*, vol. II, pag. 485.

патті) і о. Йордан Міцкевич писали інакше. Перший, в меморіалі з 1679 р. писав, що нема ліпшого середника, щоб помогти Унії, як оснування семінарії при церкві святих Сергія і Вакха. «Це місце взяв від Отців св. Франціска в Паолі Урбан VIII і дав Русинам, для оснування семінарії, як це видно з буллі. Смерть кард. св. Онуфрія (А. Барберіні), що займався тим побожним ділом, співзила виконання».⁴⁵

Генеральний прокуратор і ректор церкви та гостинниці «Мадонна дель Паскольо» о. Йордан Міцкевич (1789-1829), в листі до секретаря Конгрегації Поширення Віри — Педічіні, 2 травня 1822 р., писав так: «Церква і гостинниця святих Сергія і Вакха, звана звичайно в Римі "Мадонна дель Паскольо", була подарована папою Урбаном VIII Польсько-Руській нації для оснування колегії Руської нації і т.д., і від того часу до сьогодні без ніякої зміни згадана нація, через Руських Василіян, нею адмініструвала. І цього століття, після відновлення польського королівства, 5 жовтня 1818 р., коли одна чужа комісія претендувала зайняти згадане побожне місце, то папа Пій VII виразно потвердив нижчепідписаному ректорові давню адміністрацію...».⁴⁶ Отже з цього виходить ясо, що Отці Василіяни були тільки адміністраторами, під наглядом Конг. Поширення Віри.

Справа власности церкви свв. Сергія і Вакха та приналежних будинків виринула кілька років після того, як італійці зайняли Рим (20.9.1870 р.). Письмами з 11.5. і з 21.5.1875 р. Ліквідаційна Рада зажадала від отця прокуратора М. Домбровського, предложити документи, які доказували б, що церква свв. Сергія і Вакха не підпадає під закон з 19.6.1873, яким італійський уряд перебирав на власність церковні добра Папської Держави.⁴⁷

⁴⁵ «Per soccorrere le provincie Rutene, conservar et accrescere l'unione et estirpar totalmente lo scisma, altro mezzo migliore non si può trovare, che la fondatione d'un Seminario in Roma appresso SS. Sergio e Bacco. Questo luogo fu tolto alli Padri di S. Francesco di Paolo e dato alli Rutteni dalla gloriosa memoria di Urbano VIII a fine di ridurlo in seminario, come apparisce dalla bolla della concessione. Ma per la morte della felice memoria del Signor card. S. Onofrio, che promoveva quest'opera pia, l'esecutione si ritardò». ШЕРТУСКУЙ А., *Monumenta Ucrainae Historica*, vol. IV, pag. 87.

⁴⁶ ШЕРТУСКУЙ А., *Monumenta Ucrainae Historica*, vol. VIII, pag. 83-84.

⁴⁷ (Legge 19 giugno 1873, n. 1402, che estende alla Provincia di Roma le Leggi sulle Corporazioni religiose e sulla conversione dei beni immobili degli Enti morali ecclesiastici.

Art. 8 - Salvo il provvedimento contemplato al n. 4, paragrafo 3, dell'art. 2, sono eccettuati dalla conversione i seguenti beni degli Enti ecclesiastici so-

Півтора місяця опісля голова згаданої Ради повідомив о. Домбровського, що на вібранні 17 червня 1875 р., по докладній провірці предложених 13 документів, між ними і письма (Бреве) папи Урбана VIII (з 8.2.1641 р.), вирішено, що гостинниця свв. Сергія і Вакха — це не монастир, але колегія або семінарія заснована для руського народу і адміністрована Конгрегацією Поширення Віри.⁴⁸

Для нас міродайним є папське письмо Урбана VIII в цій справі, в 8 лютого 1641 року, бо на нього покликаються пізніші документи аж до наших часів.

* * *

На маргінесі історії церкви свв. Сергія і Вакха треба згадати, що були сподівання — як виходить з листа єп. Суші до кард. Барберіні з 5 квітня 1667 — що при згаданій церкві буде мешкати і Юрій Хмельницький, син великого гетьмана Зиновія-Богдана Хмельницького. « Про нез'єдинених повідомляють Вашу Еміненцію наші монахи, — писав єп. Суша — що взагалі думають про Унію. Як повідомляв мене обширно і сам пан Тетеря, що особисто думає вибратись до Риму. Дивне це, що кожний, з ким я говорив, є тепер інший ніж був перед тим, всі прихильні. Цими днями на нашій відправі у Варшаві були визначні мужі і один князь... деякі з нез'єдинених шляхтичів сповідались і причащались у нас. Пан Тетеря цілував руку митрополита, що є тепер у Варшаві, кажучи, що визнає його як правдивого митрополита. Хмельницький, син гетьмана Козаків і сам недавно гетьман, тепер нез'єдинений монах, відвідав мене, кажучи, що він наш. Найясніший король призначив йому 500 тестонес річної платні на прожиток, щоби студював у (монахів) піярів у Варшаві й набирав освіти, а по році або більше, щоб пішов до Риму, на кошт короля, і *замешкав би в свв. Сергія і Ва-*

pressi nella città di Roma: 1° i beni indicati ai n. 1, 2, 3 e 7 dell'art. 18 della legge 7 luglio 1866; 2° gli edifizii destinati ad ospedali od a speciali istituzioni di beneficenza o di istruzione, e quelli che fossero necessari per grandi biblioteche o collezioni di oggetti d'arte o preziosi per antichità; 3° i fabbricati dei conventi di cui il Comune e la Provincia di Roma facciano domanda, a sensi e per gli effetti dell'art. 20 della legge del 7 luglio 1866, entro un anno dal loro sgombro contemplato dallo art. 6 della presente legge).

⁴⁸ « Regno d'Italia. Giunta Liquidatrice dell'Asse Ecclesiastico in Roma. Roma, 23 giugno 1875. Presi in minuto ed attento esame i documenti dalla S.V. Rev.ma presentati, La Giunta Liquidatrice dell'asse ecclesiastico di Roma nella adunanza del giorno 17 di questo mese ha deliberato: 1° che l'Ospizio dei SS. Sergio e Bacco non è una casa religiosa ma un collegio o seminario fondato a beneficio della nazione rutena e amministrato dalla Congregazione di Propaganda Fide... ». APF, Scritture Riferite nei Congressi. Ospizio dei Ruteni. Pascolo, vol. 3 (verso la fine).

кха. Сестра цього Хмельницького, жінка Данила Виговського, якого вбили москалі, а вона потім віддалась за Пана Тетерю, ізза розривної перепони кровного споріднення була вислана нез'єдиненими до нез'єдинених монахинь у Вильні, одначе вона цього не хотіла і пішла до наших монахинь і там осталась». ⁵⁴

Добрі зв'язки гетьмана Тетері з єпископом Сушею пояснюється тим, що Тетеря, хоч походив з шляхотської православної волинської родини, вчився в холмській гімназії, заснованій єп. М. Терлецьким, де його вчителем був Яків Суша. І від того часу він зберіг приязнь до свого вчителя. ⁵⁵ Будучи генеральним писарем, за гетьманування Виговського, він боронив Унію під час укладу Гадяцької угоди України з Польщею. Коли опісля його вибрали гетьманом в 1663-1665 роках, то була надія, що настануть кращі часи для Унії. ⁵⁶

З листа єп. Суші виходить, що він мав намір приєднатись до Католическої Церкви. В 1670 р. вступив до монастиря в Ясах, але ще того самого року схопили його Турки і перевезли до Константинополя. ⁵⁷

Свв. Сергій і Вакх

Свв. Сергій і Вакх були римлянами, високими військовими старшинами на дворі Максиміана. Вони відмовились принести жертву богам, і за це їх вислано до сиро-евфратського префекта Антіоха, щоб їх покарати смертю. Вакх загинув під час бичування 1 жовтня, а Сергійві стято голову 7 жовтня 303 року. На місці мучеництва і гробу св. Сергія, що звалось Росафа, побудовано спершу каплицю, а опісля в V ст. велику церкву. В давнину були вони дуже почитані на Сході, а в римських літургічних книгах їх згадується щойно в XI ст. У візантійським періоді їх почитано як протекторів війська. Коли Росафа стало місцем численних паломництв, то в VI ст. імператор Юстиніян змінив назву міста Росафа на Сергіополіс. Слава про чуда в Сергіополі дійшла на Захід, як свідчить Григорій в Тур, а церкви на їх честь були в Сирії, Арабії, Іраку, Ірані, Царгороді,

⁵⁴ ŠERTYCKYJ A., *Monumenta Ucrainae Historica*, vol. III, pag. 278.

⁵⁵ PRASZKO JOANNES, *De Ecclesia Ruthena Catholica sede metropolitana vacante 1655-1665, Romae 1944*, pag. 103-104, 115, 126, 137.

⁵⁶ « Paulo Tetera electo duce spes meliorum temporum affulsit Unitis. Vidimus enim in tractationibus pactorum Hadjačensium eum bene se gessisse versus Ecclesiam Ruthenam cath. et defendisse eius existentiam ». *Ibidem*, pag. 104.

⁵⁷ *Ibidem*, pag. 109.

Пельопонезі, Македонії, Креті, в Римі та Равенні. Іконографія VI-XI ст. завжди представляє їх як старшин. Найстарші їх ікони — це мозаїка в церкві св. Димитрія в Солуні з VII ст. та одна з VI ст. в Музею Київської Академії, а багато їх ікон пропало в часах іконоборства. Проф. Петров подає такий опис київської ікони:

« Ікону святих Сергія і Вакха включено в дерев'яну раму, в якій збереглися жолобки для засування з лівого боку покришки. Рама і дошка мають 0,42 м. довжини і 0,28 м. вишини. Над мучениками, в середині, є медальон з виображенням Христа. Ікона підлягала значній реставрації олійними фарбами. Тріщину, яка іде через всю ікону поздовж неї і псує обличчя, тепер густо зафарбовано. Частини обличчів, попсовані заломами, написано знову. Тло, медальон з бюстом Христа, одіж, хрести, обручки на шиях, більшість німбів, руки — все це залишилось без реставрації. Обидва мученики молоді і постаті їх розрізняються тільки тим, що мають різні типи обличчів. Вони одягнені в білі хламиди, барвні хітони і тримають однакові хрести. У Сергія — червоне напліччя кольору карміна з брунатними смужками. Нижче за напліччя видно смуги накладного золота в роді шрафірування. У Вакха точно такий-же клав, або нашивка на плечі і золоті смужки шрафірування. На шиї кожного висить кругла гривна з трьома камінцями в її нижній частині. Німби окреслено циркулем, позолочено і прикрашено наколами крапок і кружків, які чергуються з шестикінцевими зірочками. Тло — зеленого, трохи блакитнуватого відтінку. Німби, медальон, плечі обох постатей обведено широкою смугою темно-зеленого кольору. Обидві фігури святих зображено портретно. Образи Сергія і Вакха, зберігаючи в достатній чистоті риси давніх портретних зображень, цілком певно передають відмінні риси обличчя кожного святого, не вважаючи на однакову зачіску, одіж і прикраси. Св. Сергій має худе подовгасте обличчя, дуже серйозне, що свідчить про глибину і скупленість його характеру, проте повне квітуче обличчя Вакха, прямо зосереджено на очі глядача, повні уста — свідчать про його відкриту вдачу. Особливо цікавий тип Христа, в медальоні по-між мучениками, близький своїм загальним виглядом до історичного типу, закріпленому сказанням в посланні Лентула... Ті частини тла, які опали, показують, що тонку дошку вкрито було шаром гіпса або левкаса. На цьому білому тлі було прокре-

^{57a} Проф. Н. Петров, *Альбом достопримечательностей церковно-археологического Музея при Киевской Духовной Академии. Выпуск I. Коллекция Синайских и Афонских икон Преподобного Порфирия Успенского*. Київ 1912, стор. 7-8.

слено контури німбів та фігур. Після закінчення постатей, а може бути і до написання їх фарбами, тло вкрито було блакитнувато-зеленою фарбою. І тільки після цього німби, медальони і маси постатей обведено було досить широкою темно-зеленою смугою, яка легким рельєфом підноситься над тлом. Процес воскового живопису найясніше можна спостерігати на обличчях Сергія і Христа. У виконанні значно більш досвідчена рука. Фарби змішано остільки густо, і в таких непомітних переходах одна в одну, що виникає мистецьке ліплення обличчя, яке можна бачити тільки на єгипетських портретах. Проф. Айналов відносить цю ікону до числа візантійських столичних, тобто константинопольських творів епохи Юстиніана ».

Обидва мученики є загально почитані на Сході й на Заході, а їх пам'ять Церква святкує 7 жовтня. В Римі було аж 5 церков на їх честь. Сьогодні осталась тільки одна на «п'яцца Мадонна деї Монті» (Piazza Madonna dei Monti).

Римські церкви свв. Сергія і Вакха

1. «Церква св. Сергія і Вакха коло Капітолю» («SS. Sergii et Bacchi sub Capitolio»). Давня дияконія, знищена в часах папи Адріана I (772-795) і ним відбудована. Його наслідник Лев III (795-816) збагатив її різними дарами. За папи Пія IV її спрофановано, а в каталозі св. Пія V (1566-1572) сказано, що церква свв. Сергія і Вакха під Капітолем знищена.⁵⁸ Армелліні твердить, що її знищено з наказу Павла III, щоби зробити тріумфальну дорогу для Карла V, одначе Гільсен вважає, що це не відповідає правді.⁵⁹ Армелліні подає також одне свідоцтво, що ця церква мала титул кардинальської дияконії.⁶⁰

⁵⁸ «Sto Sergio e Baccho sotto Campidoglio ruinato». HUELSEN CHRISTIAN, *Le chiese di Roma nel medio evo*, pag. 461.

⁵⁹ *Ibidem*, pag. 462.

⁶⁰ «Gesta Innocentii III che spiega l'allusione al Card. Lottario (dei Conti di Segni, cioè lo stesso papa): Quando Lottario fu fatto da Clemente III diacono card. dei SS. Sergio e Baccho: Infra biennium postquam promotus fuit in cardinale, praefatam sanctorum Sergii et Bacchi ecclesiam, quae nimis erat deformis et ruinosa, ut magis crypta quam basilica videbatur, suis sumptibus restauravit». ARMELLINI MARIANO, *Le chiese di Roma dal secolo IV al XIX*, Nuova edizione con aggiunte inedite dall'autore. Appendici critiche e documentarie e numerose illustrazioni a cura di Carlo Cecchelli della R. Università di Roma e cura e nota biografica scritta da Pietro Venturi, S. J. Roma, 1942, 2 voll., p. XXV + 689 e 1503. Cfr. pag. 1445.

Про цю церкву згадує Панчіролі,⁶¹ кажучи, що між багатьма церквами на римськiм форум були св. Адріана, св. Лаврентія, св. Косми і Дам'яна та свв. Сергія і Вакха, а як цієї останньої не стало, то на честь згаданих мучеників був вiвтар в церкві св. Адріана.⁶² Також ще інший автор, Ніббі⁶³ у своїй книжці «Рим в році 1838» подає, що церква свв. Сергія і Вакха є давня і мала титул кардинальської дияконії. Як її не стало, то мученикам присвячено каплицю в церкві св. Адріана.⁶⁴

2. «Церква свв. Сергія (і Вакха) з Форми або коло луку Василія» («SS. Sergii... et Bacchi... de Forma ovvero iuxta arcum Basilii») була близько Лятерану.⁶⁵ Про неї згадує біограф папи Пасквалія (817-824), що цей Папа знайшов там монастир свв. Сергія і Вакха, дуже опущений, і примістив там монахів, даючи на монастир багато дарів. Після XIV ст. про церкву більше нема згадки.⁶⁶

3. «Церква св. Сергія Палації Карулі» («S. Sergii Palatii Caruli») у Ватикані. Папа Григорій III (731-741) її поширив і прилучив до неї шпиталь для вбогих.⁶⁷

⁶¹ PANCIROLI OTTAVIO, *Tesori nascosti dell'alma città di Roma con nuovo ordine ristampati, in molti luoghi arricchiti da Ottavio Panciroli*. Roma 1625, pag. 848.

⁶² «Tra le molte chiese già collegate, e diaconie de' Cardinali che sono sulla piazza Romana, come S. Adriano, S. Lorenzo, S. Cosma e Damiano, un'altra simile vi fu dedicata ai SS. Sergio e Bacco, la quale mancando gli fu dirizzato un altare ad honor loro in S. Adriano. Hora v'è di più questa chiesa unita a quella di S. Maria Maggiore, ha cura d'anime». *Ibidem*, pag. 205.

⁶³ NIBBY ANTONIO, *Roma nell'anno MDCCCXXXVIII*. Roma 1839, pag. XIV+783.

⁶⁴ «L'antica chiesa dedicata a questi santi era titolo del cardinale diacono, e mancando essa, fu trasferita in quella di S. Adriano, ov'era una cappella consagrada loro». *Ibidem*, pag. 712.

⁶⁵ «SS. Sergii (et Bacchi) de Forma ovvero iuxta arcum Basilii». HUELSEN CHRISTIAN, *Le chiese di Roma nel medio evo*, pag. 462.

«...l'arca di Basile era quello presso il Laterano, praticato sotto la forma dell'acquedotto Claudio. E forse è l'arcus depictus in Merulana». ARMELLINI MARIANO, *Le chiese di Roma dal secolo IV al XIX*, pag. 1446. Cfr. *Ibidem*, pag. 155.

⁶⁶ «Dopo il sec. XIV non viene più menzionata». HUELSEN CHRISTIAN, *Le chiese di Roma nel medio evo*, pag. 462.

⁶⁷ «S. Sergii Palatii Caruli. Gregorio III (731-741) diaconiam SS. Sergii et Bacchi ad beatum Petrum apostolum, in qua pridem parvum oratorium erat, a fundamentis ampliori fabbrica dilatavit. Il Duchesne sospetta che la diaconia sia trasformata nel secolo nono in quel palazzo che serviva da residenza al missus imperatoris, detto palatium S. Petri. In Esso potrebbe bene essere rimasto un

4. Є згадка про ще один *монастир св. Сергія* («*monasterium S. Sergii*»). Гільсен у своїй праці пише так: «Одна буллія Григорія VI для монастиря св. Петра коло Перуджі з 1045 року згадує монастир св. Сергія в Римі в четвертій дільниці Субурра і побічного церкву св. Евфимії».⁶⁸ Майже це саме речення Гільсен вставив і в історію нашої церкви свв. Сергія і Вакха на «*пяцца Мадонна деї Монті*»⁶⁹ і воно мабуть відноситься тільки до вищезгаданого монастиря.⁷⁰

5. *Свв. Сергія і Вакха з Субурри або в Калмініко або Мадонна дель Паскольо або св. Марія дель Паскольо* («*SS. Sergii et Bacchi de Suburra ovvero in Callinico, Madonna del Pascolo o S. Maria del Pascolo*»).

Про цю п'яту церкву свв. Сергія і Вакха в Римі можна знайти ще найбільше відомостей в різних авторів. Починаючи від найстаршого, якого вдалось знайти, а саме О. Панчіролі⁷¹ каноніка з Реджджо, що почав свою працю в 1598 р. а перше її видання вийшло в 1600 році, яке мало 968 сторінок з описом 313 церков. Він каже, що коло церкви св. Адріяна була церква свв. Сергія і Вакха — кардинальська дияконія, на місце якої постала та, яка є лише парохіяльною, щоб Рим зберіг пам'ять двох дуже визначних римлян, що згинули світлою мученичою смертю за часів імператора Максиміяна. Те місто де спочиває тіло Сергія, названо Сергіополіс. На його гріб приходило багато християн і діялись великі чуда.⁷²

oratorio dei due Santi ricordato dal Camerario appunto nella regione Vaticano ». *Ibidem*, pag. 463.

⁶⁸ « SS. Sergio e Baccho in Vaticano. Anche un'altra chiesa diaconale dedicata ai due celebri martiri esisteva in Roma presso la basilica vaticana la quale, per essere in origine di piccola mole, fu dal Papa Gregorio III resa più ampia e splendida, cui aggiunse un ospedale per i poveri ». ARMELLINI MARIANO, *Le chiese di Roma dal secolo IV al XIX*, pag. 923.

⁶⁹ « Una bolla di Gregorio VI del 1045 attribuisce al convento di S. Pietro di Perugia il monasterium S. Sergii quod nuncupatur Canelicum situm Romae regione quarta in Suburra cum ecclesia S. Euphemiae iuxta se posita ». HUELSEN CHRISTIAN, *Le chiese di Roma nel medio evo*, pag. 463.

⁷⁰ « Una bolla di Gregorio VI per il monastero di S. Pietro presso Perugia, del 1045, ricorda il monasterium S. Sergii situm Romae regione quarta in Suburra cum ecclesia S. Euphemiae iuxta se posita ». *Ibidem*, pag. 250.

⁷¹ PANCIROLI OTTAVIO, *Tesori nascosti dell'alma città di Roma*, Roma 1600.

⁷² « Così dico di quest'altra Chiesa che prima fu presso S. Adriano come si disse a quella Chiesa, era collegiata e Diaconia, in vece della quale credo sia posta questa, che solamente è Parrocchia, acciò Roma conservi la memoria dei due no-

В наступнім виданні з 1625 року сказано, що між багатьма церквами на римськiм форум були церкви: св. Адріана, св. Лаврентія, свв. Косми і Дам'яна та свв. Сергія і Вахха. Коли цієї останньої не стало, то на честь мучеників збудований був вівтар у церкві св. Адріана. У ще пізнішій, вже спільній праці з 1697 р.⁷³, є немов продовження попередньої історії: «Опісля побудовано ту церкву перед гарною фонтаною на площі Монті, що злучена з базилікою св. Марія Маджоре; її відновив кардинал св. Онуфрія (А. Барберіні) про якого була мова вище. Там звичайно є один руський священник, що з привілею відправляє по звичаю греків. Вона є кардинальською дяконією».⁷⁴

Наступним автором, що пише на цю тему є о. Ігнатій Кульчинський, генеральний прокуратор василіян і ректор церкви. В 1732 році він видав у Римі книжку по італійськи⁷⁵ і в ній пише, що в Римі побудовано п'ять церков на честь неustraшимих воїнів-мучеників, а одна з них у стіп Капітолю, близько луку Септимія Севера, була кардинальською дяконією. З них осталась завдяки Божому Провидінню, тільки та, про яку є мова, щоб не забракло в римлян почитання до своїх визначних громадян. Ця церква є коло Мадонна деї Монті, у стіп Есквіліну і Квіриналу. Відомо, що вона є одною з дуже старовинних римських церков. Монс. Бянкіні в своїм творі⁷⁶ подає анонімний опис Риму з VIII ст., де згадується, що наша церква свв. Сергія і Вахха є близько церкви св. Лаврентія — на вулиці Панісперна, а говорячи про папу Льва III

bilissimi Romani, che sotto di Massimiano Imperatore patirono un'illustre martirio nella provincia d'Augusta e Sergiopolis si disse la città, dove riposa il corpo di Sergio per li gran miracoli, e concorso de Christiani, che già fù al suo sepolcro». *Ibidem*, pag. 729.

⁷³ Descrizione di Roma moderna formata nuovamente con le autorità del Cardinal Baronio, Alfonso Giaconio, d'Antonio Bosio, Ottavio Panciroli, Roma M.DC.XCVII.

⁷⁴ «...Successivamente fu edificata quella avanti alla bella Fontana della Piazza de' Monti, qual è unita alla Basilica di S. Maria Maggiore - fu restaurata, abbellita dal Card. S. Onofrio, del quale si è parlato di sopra. Vi sta ordinariamente un sacerdote Ruteno, che celebra per privilegio all'uso dei Greci, è Titolo del Cardinal Diacono». *Ibidem*, pag. 625.

⁷⁵ KULCZYNSKI IGNACY, *Il diaspro prodigioso di tre colori ovvero Narrazione istorica delle tre immagini miracolose della Beata Vergine Maria. La prima di Zyrowice in Lituania, la seconda del Pascolo a Roma, la terza copia della seconda parimente a Zyrowice*, Roma Ansillioni, 1732, pag. XXIV+253.

⁷⁶ Mons. Bianchini nel tomo secondo del suo pontificiale, pag. 131. *Ibidem*, pag. 45.

(795-816), цитує такі слова Анастасія Бібліотекаря:⁷⁷ « В ораторії свв. Сергія і Вакха, що є в Каллініко, також я зробив срібний кошук ». ⁷⁸ З того виходить, що наша церква вже існувала в VIII ст. на тому самому місці, де є сьогодні, і що її оснував якийсь *Каллінік*, мабуть грек. Побіч церкви він побудував монастир, про який згадують Анастасій Бібліотекар і Бянкіні в житті папи Бенедикта III: « Для монастиря святих Христових мучеників Сергія і Вакха, що називається Каллініка, (Папа) подарував дві чаші з чистого срібла, один дискос... ». ⁷⁹ Дуже правдоподібно, що в монастирі свв. Сергія і Вакха були *грецькі василіяни*, бо ім'я основника, Каллінік, вказувало б, що він був греком та й грецькі василіяни за папи Бенедикта III (855-858) мали деякі поблизькі церкви. ⁸⁰ Від грецьких василіян перейшла церква в руки світських священиків, була парохіяльною і з нею були злучені ще дві інші парохії: Спасителя і св. Івана Карапульльо, а потім були там франціскани св. Франціска з Паолі. ⁸¹

Найбільш удокументованим автором є Гільсен. ⁸² У своїй праці він пише, що в житті папи Льва III (795-816) згадується, що в числі церков, які він обдарував, була церква свв. Сергія і Вакха в Каллініко. Опісля Бенедикт III (855-858) дав монастиреві дари святих Христових мучеників Сергія і Вакха. В XI ст. ця церква належала до бенедиктинських монахів. Одна буллія Григорія VI з 1045 року приписує її монастиреві св. Петра в Перуджі. ⁸³ Відтак перейшла ця церква в руки бенедиктинів св. Павла « поза мурами » і це потверджує буллія папи Григорія VII. В Регістрі Іннокентія IV

⁷⁷ Anastasio Bibliotecario, nato circa 810-812, creato cardinale forse nel 847 dal papa Leone IV. Nel 867/68 aveva aiutato i S. Cirillo e Metodio e predisporre il primo ciclo di ufficiature in lingua slava in alcune chiese di Roma. Dizionario Biografico degli Italiani. Roma 1964, vol. III, pag. 25-37.

⁷⁸ « In Oratorio SS. Sergii et Bacchi, quod est in Callinico, similiter feci Canistrum argenteum ». KULCZYNSKI I., *Il diaspro prodigioso...*, pag. 46.

⁷⁹ « Et in Monasterio Sanctorum Christi Martyrum Sergii et Bacchi, quod appellatur Callinici, fecit: (cioè l'accennato Pontefice) Calices de argento purissimo duos, et patenam unam, ... ». *Ibidem*, pag. 46.

⁸⁰ « I Basiliani Greci sotto Benedetto III, che regnò nell'anno 855, possedevano alcune chiese vicine, le quali oggi si chiamano la Nunziata in San Basilio, la Purificazione, detta anticamente: Sancta Maria in Monasterio, San Martino de' Monti, Santa Prassede ed altre ». *Ibidem*, pag. 48.

⁸¹ *Ibidem*, pag. 49.

⁸² HUELSEN CHRISTIAN, *Le chiese di Roma nel medio evo*. Cataloghi ed appunti, Firenze 1927, pag. CXV + 640.

⁸³ *Ibidem*, pag. 250 e 463.

часто згадується «учитель Тома архипресвітер церкви свв. Сергія і Вахха в Субурра».⁸⁴ Його ім'я знаходиться і в буллі папи Урбана IV з 9 грудня 1261 р. Папа Микола IV, буллею з 5 березня 1290, дав згаданій церкві деякі відпусти. «Лібри Анніверсаріорум» (свого роду каталоги парохіяльних церков)⁸⁵ згадують її звичайним іменем свв. Сергій і Вахх, а в «Діярії Антонія» подано ім'я «Якова архипресвітера святих Сергія і Вахха де Турре Субурре». Також каталоги з XV і XVI ст. згадують її звичайним іменем або додають «в дільниці Монті».⁸⁶

Від назви церкви «Мадонна деї Монті», що її побудовано при кінці XVI ст. взяла назву і близька площа «Піяцца Мадонна деї Монті», яка з полудня прилягає до нашої церкви і дому.⁸⁷ З заходу є вулиця Вужів «Вія деї Серпенті». А її назву поясняють так: 14 січня 1506 р. під час розкопків коло терм Тита знайдено різьбу, що представляє групу Ляоконта (служителя бога Аполлона, якого задусили вужі). Ту подію відзначили майже всі тодішні поети, а на фронтових стінах домів малярі малювали цю картину. Так зроблено і на одному домі при вулиці «Серпенті» і звідси походить її назва.⁸⁸ Зі сходу є вулиця «Боскетто» (Лісок), бо кард. Фр. Гонзага, опікуючись недалекою церквою св. Агафії Готів, перемінив поблизький терен на вінницю і город аж до терм Константина, а також і на лісок.⁸⁹

Частину мурів, на яких стоїть церква Жировицької Богоматері і свв. мучеників Сергія і Вахха і дім, поставлено, мабуть, перед

⁸⁴ «...magister Thomas archipresbyter ecclesiae SS. Sergii et Bacchi de Subura». *Ibidem*, pag. 463.

⁸⁵ *Ibidem*, pag. XII.

⁸⁶ Rione Monti.

⁸⁷ «Dalla Chiesa omonima sorta verso la fine del sec. XVI su disegno di Giacomo della Porta. Per alcune settimane S. Alfonso de' Liguori abitò con i PP. Pii Operai presso S. Maria de' Monti, sui gradini della quale frequentemente si adagiava S. Giuseppe Labre; egli poi morì in una vicina casa in via de' Serpenti». ROMANO P., *Roma nelle sue strade e nelle sue piazze*, p. 278.

⁸⁸ «Il 14 gennaio 1506 in uno sterro presso le così dette terme di Tito appare quel gruppo di Laoconte che Plinio aveva giudicato la più bella opera esistita. L'avvenimento fu celebrato da quasi tutti i poeti del tempo e sopra le facciate delle case pittori riprodussero a fresco la scena. Così fu fatto sulla parete esterna di uno stabile in via dei Serpenti che d'allora prese questo nome». *Ibidem*, pag. 420.

⁸⁹ «Allorquando il card. Francesco Gonzaga ebbe in commenda la chiesa S. Agata de' Goti, trasformò i terreni adiacenti in una vigna e in un giardino che si estese sino verso le terme di Costantino, e "dillentandosi sopra tutto dell'uccellare", vi fece sorgere il boschetto di olmi». *Ibidem*, pag. 90.

Христом, в республіканський період, а прочі частини в II і III ст. З перших дослідів виглядає, що це мав бути важливий будинок в римській «Субуррі».

Пояснення слова «Субурра»

Для точнішого топографічного означення, де була церква свв. Сергія і Вакха, в різних джерелах приходиться часто слово «Субурра» і так називається площа недалеко нашої церкви: «пiazza ді Субурра» (Piazza di Suburra). Археологи дають різні пояснення цього слова: найбільш рухлива частина міста; одна з чотирьох частин міста, на які поділив Рим Сервій Тулій; субурра — походить від субурбія, тобто місце, де мешкав народ; субурра походить від суккурзає (поміч) бо там мешкали люди, які потребували помочі; також у давнім Римі — проклята і неславна вулиця; Субурра — це також назва одної римської родини.⁹⁰

У спільній праці про церкву св. Агафії,⁹¹ що в недалеко нашої церкви, сказано, що Субурра — це головна артерія давнього Риму, яка йшла долиною між Квіриналом, Виміналом і Есквіліном, а починалась коло Мадонна деї Монті.⁹² Там є аж п'ять церков, у назві яких приходиться слово Субурра:

⁹⁰ Suburra — Rione I. Monti. Le opinioni degli archeologi sono discordi rapporto alla suddetta denominazione. In una *descrizione di Roma antica* leggiamo che così appellavasi perché era la più frequentata di Roma. Il Fulvio *Roma antica* pag. 21 e 22 vuole che anticamente si dicesse *suburrana* per essere una delle quattro parti che fu divisa la città da Servio Tullio. Noi però ci atterremo all'opinione suggeritaci dal Panciroli (*Tesori nascosti* di Roma, pag. 204) che *suburra* si dica ora scorrettamente in vece di *suburbia* perché questi luoghi venivano abitati dal popolo, sebbene situati fuori le mura della città, che in appresso essendo state dilatate vi fu racchiuso il suddetto luogo conservando il suo primiero luogo di *suburra*: il Moroni nel *Dizionario di erudizione storico-ecclesiastica* vol. 11, pag. 271, ci narra che alcuni hanno fatto derivare il nome di *suburra*: «dalla parola *soccorso* abitando in tal luogo persone da soccorrere l'Esquilie». Il Guadagni poi nei suoi *Opuscoli postumi* pag. 24 riferisce che Subura dell'antica Roma fu via maledetta ed infame... Termineremo il presente articolo aggiungendo di aver trovato in un *elenco manoscritto*, esistente nella biblioteca Chigi, che una antichissima famiglia si denominava *Suburra*». RUFFINI ALESSANDRO, *Dizionario etimologico-storico delle strade, piazze, borghi e vicoli della città di Roma*, Roma 1847, pag. 226-227.

⁹¹ Monografie sulle chiese di Roma. S. Agata dei Goti, per C. Huelsen, C. Cecchelli, G. Giovannoni, U. Monnoret de Villard, A. Munoz. Roma MCMXXIV, pag. 206.

⁹² «Nell'età classica romana, la Subura è grande arteria stradale, la quale, continuando l'Itra dell'Argiletum corre nella valle tra il Quirinale e il Viminale

1. Св. Андрій де Субурра.
2. Св. Вартоломей де Субурра.
3. Св. Петро і Маркелл де Субурра.
4. Св. Сальватор де Субурра.
5. Св. Сергій і Вахх де Субурра або також ад Торре Секура, або де Торре Субурра.

« Турріс Субурре » (вежа Субурри), яку неоправно називано « Торре Секура » або « Торре Скура » (темна вежа), і була там, де є церква Мадонна деї Монті й сусідні дома, була зруйнована на початку XVI ст.⁹³

Обновлення церкви

Отець І. Кульчинський подає⁹⁴ що заступник вікарія Риму дня 15 червня 1639 року ввів о. Пилипа Боровика і його товариша о. Йосафата Ісаковича до церкви свв. Сергія і Вахха. Отець Боровик прийшов до Риму як священик, маючи 27 років і студював у грецькій колегії від 2 травня 1633 до 8 вересня 1638 року.⁹⁵ В тому часі він був прокуратором.

Ці священики застали церкву бідну, бо приходи, дома і виниці передано передтим церкві-базиліці св. Марії Маджджоре, а випосаження церкви забрали отці франціскани до нової парохії, хоч це було незгідне з наміром жертводавців, які дали жертви на

a nord e l'Esquilino a sud, e la cui ultima parte (Clivus suburanus) salendo lentamente fra l'Oppio ed il Cispio, finisce nella Porta Esquilina (Arco di Gallieno). Se questo limite orientale è certissimo, non si può dire altrettanto dell'occidentale, ma se le fauces primae Suburae, delle quali parla Marziale, II, I, 17, sono state vicine alla Prefettura urbana (presso S. Francesco di Paolo), la Subura doveva avere principio alla Madonna dei Monti incirca... Ma nei secoli dopo il Mille, il nome della Subura si concentrava sull'estremità occidentale dell'antico quartiere, presso la odierna piazza della Madonna dei Monti ». *Ibidem*, pag. 7.

⁹³ « La Turris Suburae, detta corrottamente Torre Secura ovvero Torre Scura, che viene ricordata insieme a parecchie di queste chiese, si ergeva nella isola di case ora occupata dalla chiesa della Madonna dei Monti e dalle fabbriche attigue: essa venne demolita nel principio del sec XVI. Andrea Fulvio racconta (Antiquitates-f. XXII v. ed. 1527): extabat nuper in media via (vale a dire della Subura, la quale secondo il Fulvio principiava presso il Colosseo e finiva presso S. Lucia in Selci) turris congnomento secura pro Subura, quae hodie a magistris viarum diruta est viae ampliandae causa ». *Ibidem*, pag. 8-9.

⁹⁴ KULCZYNSKI I., *Il diaspro prodigioso...*, pag. 50.

⁹⁵ WELYKYJ A.G., *Acta S. Congregationis de Propaganda Fide*, vol. I, pag.175n.

церкву, а не на парохію.⁹⁶ Кілька місяців опісля приїхав до Риму митр. Рафаїл Корсак і привіз з собою всі ризи, літургічні книжки і сам правив архиерейські св. Літургії та почав обнову церкви.⁹⁷

Після смерті митр. Корсака церквою заопікувався кард. Антоній Барберіні. Він народився у Флоренції 1569 року, а 1592 вступив до Чину капуцинів. Коли його брат, Маффей, в 1623 р. став папою — Урбаном VIII, він був тоді настоятелем одного монастиря коло Флоренції. Папа покликав його до Риму. Він прийшов пішки, хоч без ентузіазму, і 7 жовтня 1624 р. став кардиналом св. Онуфрія. Від 1625-1629 був єпископом Сенигалії, а потім, на заклик Папи, знов прийшов до Риму і зрікся своєї дієцезії. В Римській Курії був він членом різних Конгрегацій, Провікарієм, префектом Пенітенціярії і бібліотекарем. Був великим опікуном монастирів і обновителем та основником церков. Завдяки його старанням і фундації закінчено головний вівтар, відновлено нашу церкву ззовні, стелю та побільшено головний вхід. Він купив сусідній дім від францісканів і перебудував його, побільшив кімнатки для монахів.⁹⁸ Дав він поважну суму на беатифікаційний процес св. Йосафата, а коли цей процес щасливо закінчився, то влаштував перше велике свято Блаженному в церкві Ісуса (сзуїтська церква звана «Джезу»)⁹⁹

Кард. А. Барберіні помер в 1646 р. і похований в церкві капуцинів, а на його гробі є звичайний епітафій: « Тут лежить порошок, попіл і ніщо ».¹⁰⁰ Перед смертю записав легат на церкву свв. Сер-

⁹⁶ KULCZYNSKI I., *Il diaspro prodigioso...*, pag. 51.

⁹⁷ « Venne a Roma Mons. Rafaele Korsak nel mese di Novembre del medesimo anno, e portò seco tutti i Sagri paramenti co' libri per uffiziare e celebrare la Messa nel Rito Ruteno, facendo anche egli le Sagre funzioni Pontificali nelle feste principali, finché visse ». *Ibidem*, pag. 53.

⁹⁸ Dizionario Biografico degli Italiani (Barberini Antonio). Roma 1964, pag. 165-166.

⁹⁹ « Terminò l'Altar maggiore già cominciato alla greca dal Mons. Rafaele. Rinnovò tutta la facciata e porta maggiore e la rese più vaga di prima con una nobile soffitta. Comperò una casa contigua da' Padri Minimi e la rifece de' fondamenti con due botteghe. Ingrandì le stanze piccole nell'Ospizio per commodo degl'abitanti Religiosi ». KULCZYNSKI I., *Il diaspro prodigioso...*, pag. 55-56.

« In seguito fu eretta questa di cui parliamo e dedicata ai detti SS. martiri, venne poscia ristorata e ridotta all'uso greco dal Card. Antonio Barberini che comperò le propinque case per uso de' Ruteni ». NIBBY ANTONIO, *Roma nell'anno MDCCCXXXVIII*, pag. 712. Cfr. ARMELLINI MARIANO, *Le chiese di Roma dal secolo IV al XIX*, pag. 259. ШЕПТУКЪ А., *Monumenta Ucrainae Historica*, vol. III, pag. 13.

¹⁰⁰ « Hic iacet pulvis, cinis et nihil ». Dizionario Biografico degli Italiani, pag. 166.

гія і Вакха 100 скудів річно і одноразово 200 скудів на обнову церкви.¹⁰¹ З того часу є напис над входом церкви: « Ф. Ант. Барберіні, кард. св. Онуфрія на честь свв. Сергія і Вакха ».¹⁰²

Церква спершу була більша, пише о. Кульчинський, мала *три нави*, це помітно в крипті, але невідомо, коли її зменшено.¹⁰³ Із звідомлень візитацій в 1656 і 1661 рр.¹⁰⁴ довідуємося, що церква була гарно прикрашена. Деякі наплавки (даху і кімнат) зроблено в 1662 р. і в 1673 (даху й вікон). В 1691 р. місце довкруги церкви і дому виложено камінням, а в 1707 році добудовано частину дому на три поверхи.¹⁰⁵ Жалувався на це о. Кульчинський, що його попередники, від тридцяти років, слухаючи архітектів і мулярів, за позичені гроші розбудовували дім і зайшли в ще більші довги, бо всі приходи йшли на сплачення відсотків.¹⁰⁶

Поважну наплавку головного муру довершено в 1729 році. Роботами кермував Филип Баріджоні¹⁰⁷ і він зробив новий проєкт головного престолу.¹⁰⁸ Церкву відновлювано і в 1741 році, під наглядом архітекта Франціска Феррарі, а видатки покрили почитателі ікони Жировицької Богоматері.¹⁰⁹ Теперішній зовнішній вигляд церкви зберіг ту традиційну архітектуру, яку надав їй архітект Етторе Бонолі в 1896 році, тобто рік передтим, коли папа Лев XIII створив там « Руську Колегію », ¹¹⁰ що її створення поручав папа Урбан VIII ще в 1641 році.

¹⁰¹ ШЕРТУСКУЙ А., *Monumenta Ucrainae Historica*, vol. III, pag. 14.

¹⁰² « F. Ant. Barberin. Card. S. Honuphrii in honorem SS. Sergii et Bacchi ». FORCELLA VINCENZO, *Iscrizioni delle chiese e d'altri edifici di Roma dal secolo XI fino ai giorni nostri*, vol. IX, pag. 340.

¹⁰³ « Non v'ha dubbio essere stata la Chiesa ben grande, ed ampia di tre navi, come si scorge da alcuni segni sotteranei e massime da una colonna attraversata sotto li fondamenti d'una botegha contigua alla Chiesa, ma per quale disgrazia e quando fosse ridotta allo stato d'oggi, l'antichità tace ». KULCZYNSKI I., *Il diaspro prodigioso...*, pag. 51-52. « La chiesa de' SS. Martiri Sergio e Bacco, che già tempo fa era di tre navi, oggi è d'una sola nave ». APF, Congressi 6, f. 24.

¹⁰⁴ ШЕРТУСКУЙ А., *Monumenta Ucrainae Historica*, vol. III, pag. 14 et pag. 112-13.

¹⁰⁵ *Ibidem*, pag. 179-181.

¹⁰⁶ KULCZYNSKI I., *Il diaspro prodigioso...*, pag. 176.

¹⁰⁷ APF, Congressi 6, f. 25v.

¹⁰⁸ NIBBY ANTONIO, *Roma nell'anno MDCCCXXXVIII*, pag. 712.

¹⁰⁹ *Ibidem*, pag. 712.

¹¹⁰ « In architettura l'orientamento si faceva via via più netto verso i due stili che l'eclettismo *funzionale* aveva indicato come i più adatti ad esprimere il sentimento religioso: lo stile romanico e lo stile gotico. Il che tuttavia che potessero ancora affacciarsi tradizionali architetture come quella per la nuova facciata della

Ззовні над входом до гостинниці видніє традиційний герб Галицької держави з XIV ст. — лев звернений праворуч і стоїть на задніх лапах. Коли його вміщено на цьому місці — невідомо.

Стан дому і церкви свв. Сергія і Вакха в 1650-60-их рр.

Зі звітлення візитації згаданої церкви, яку перевів 19 серпня 1656 р. о. Віргілій Спада, виходить, що церква була гарно прикрашена і мала три вівтарі, з яких один найбільший присвячений св. Миколі, один Пречистій Діві Марії, а один блаженному Йосафатові. В церкві був на полотні образ, Пречистої Диви Марії і він висів на стіні недалеко дверей. Були передтим в церкві золота чаша і грецькі ризи, дар митрополита Корсака, вартости 700 скудів. В 1656 р. не було ні чаш, ні стихарів, тільки чотири латинські і чотири грецькі фелони. Ілтонів, рушничків і т.п. було подостатком. Під час св. Літургії вживано чашу, яку приніс з грецької колегії один з питомців.

В домі було мало речей. Напр. бібліотеку, яка була варта понад 300 скудів продано за безцін, і тільки осталося около 80 книжок малої вартости. Мешкання було подвійне, одне новіше, що складалося з 7 кімнат, а друге старе і непривітне з малим городцем і 5 кімнатами.¹¹¹

Про вислід цієї візитації написала Конгрегація, в листі з 1 жовтня 1658 р., до полоцького архиепископа Гавриїла Коляди, відмічуючи, що стан церкви і колегії свв. Сергія і Вакха погіршився. Причина лиха лежала в тому, писала Конгрегація, що настоятелями були недосвідчені студенти-богослови з Грецької колегії, що при церкві свв. Сергія і Вакха жило звичайно тільки двох монахів, які повинні б світити прикладом монашого життя. У зв'язку з цим треба вибрати на настоятелів досвідчених, поважних, прикладних і відданих своїй нації осіб, що могли б мати більші

chiesa di S. Silvestro al Quirinale e della facciatina dela chiesa dei SS. Sergio e Bacco del Collegio Ruteno in piazza degli Zingari... Più interessante la facciata della chiesa dei SS. Sergio e Bacco... composta con impegno non privo di originalità dall'architetto Ettore Bonoli nel 1896, forse ultima manifestazione di quel gusto purista alla Poletti che tanta parte aveva avuto nel determinare l'aspetto ottocentesco della città». CESCHI CARLO, *Le chiese di Roma dagli inizi del neoclassico al 1961*, Bologna 1963, pag. 148.

¹¹¹ ШЕРТУСКУЈ А., *Monumenta Ucrainae Historica*, vol. III, pag. 13-17, 120-121.

успіхи, прихильність і добру славу.¹¹² Того самого дня (1 жовтня 1658 р.) Конгрегація написала і до холмського єпископа Якова Суші та залучила відпис вищезгаданого листа.¹¹³

Рік пізніше (6 травня 1659 р.) Конгрегація написала і до Ап. Нунція в Польщі: «Тут в Римі, як може Вам відомо, є дім для Русинів з церквою, присвяченою свв. Сергієві і Вакхові. Їх віддано цій Нації з титулом колегії».¹¹⁴ Одначе там живе звичайно двох, молодих, неспосібних, писала Конгрегація, і в минулому були через те згіршення. Хоч Конгр. не має нагляду над домом і церквою, лише виплачує на них щорічно 100 скудів з фонду кард. Барберіні, останньо зарядила їх візитацію. Після того є дві можливі розв'язки, винаймати дім, а приходами і 100 скудами кардинала Барберіні, удержувати ще 3 питомців в Грецькій колегії, крім чотирьох, що мають там стипендію, аж поки приходи церкви і дому свв. Сергія і Вакха не будуть вистачаючі на удержання власної колегії. Ті самі студенти в свята ходили б з Грецької колегії до церкви свв. Сергія і Вакха на відправи, щоб церква не була опущена.

Друга розв'язка була б така як подано в Декреті, щоб поручити гостинницю ґроттаферратським Василяянам одначе митр. Коляда не був радий ні першій ні другій розв'язці. Перше тому, що не будуть мати прокуратора. Зрештою приходи не будуть аж такі великі, щоб можна було вдержувати 3 нових питомців. Подруге з ґроттаферратськими Василяянами могли б виринути труднощі у співжиттю. Натомість митрополит зобов'язався прислати прикладних осіб, щоб не було негодувань.¹¹⁵

Єпископ Я. Суша 3 листопада 1663 р., в імені інших Владик, написав меморіял до Конгр., в якому сказано: «Владыки епископи

¹¹² «In visitatione Ecclesiae Collegiique SS. Sergii et Bacchi, Ruthenae Nationis, Civitatis hius, Sanctissimi D.N. mandato habita, compertum est locum illum in deterius abiisse, ex prava eorum, qui praeferunt, administratione... Nota haec tibi omnia esse placuit E.mis DD.meis, ut ad Nationis tuae existimationem, Collegii vero conservationem, cui incrementum potius, quam supressio paratur, probatissimi quique viri, gravesque huc destinetur, qui suorum integritate morum suaeque itidem Nationis zelo maiores possint... in dies cumulare progressus, et apud alios optimo loco benevolentiam, et boni nominis odorem collocare». WELYKYJ A.G., OSBM, *Litterae S.C. de Prop. Fide*, vol. I, pag. 221-222.

¹¹³ *Ibidem*, pag. 223-224.

¹¹⁴ «E qui in Roma, come sarà forse noto a V.S. Ill.ma una Casa per i Ruteni con la chiesa unita, dedicata a' SS. Sergio e Bacco. Questa fu assignata a quella Nazione con titolo di Collegio...». *Ibidem*, pag. 226.

¹¹⁵ *Ibidem*, pag. 226-227. Cfr. WELYKYJ A.G., *Litterae Nuntiorum*, vol. X, pag. 37-38.

гаряче благають, щоб *Колетія свв. Сергія і Вакха в Римі, яку створив, папа Урбан VIII і Антоній Барберіні, кардинал св. Онуфрія, була збережена для святої Унії*, бо добре відомо, яке корисне це місце цілій Унії і який подив воно викликає серед нез'єдинених. Хоч наші студенти вчинили там лихо, то нехай Апостольський Престіл, як мати, все забуде. В іншому випадку, якщо б це місце нам забрано, то не тільки до наших домашніх лих прийшло б ще одно велике лихо, але також наші вороги глузували б, немов би нас вигнано з Риму». ¹¹⁶

П'ять років опісля, 18 травня 1661 р., відбулась знову візитація і дано опис церкви та дому свв. Сергія і Вакха. Церква має одні більші двері, що виходять на вулицю, їх відчиняють під час Служб Божих і двох свят: свв. Сергія і Вакха та блаженного Йосафата мученика. Тоді торжественно співають, по руськи, св. Літургію і Вечірню. Є другий менший вхід, яким входитьсь в помешкання, через захристію до святилища. Церква невелика, але гарна, стеля нова, з гарною орнаментикою і образ свв. Сергія і Вакха, намальований доброю рукою. Є три вітварі, великий Найсв. Тайн, другий Преч. Діви Марії і свв. Сергія і Вакха, а третій блаженного мученика Йосафата.

Великий вітвар відділений від решти церкви іконостасом, на престолі є кивот з дерева позолочений, в кивоті є дарохранильниця, срібна позолочена. Крім цього були два свічники з дерева, посріблені, майже нові, мосяжний хрест, два ангелики з дерева, позолочені. Престіл покритий трьома обрусами. Над кивотом, немов висав, маленький прапорчик, а напроти на мурі образ св. Миколи єпископа, на колінах. На мурах, побіч цього вітвара, намальовані грецькі святі, як відправляють архисрейську св. Літургію. Іконостас виглядає новий, посередині Христос у славі з прапором в руках, нижче дванадцять апостолів, по боках царських дверей Христос і Пречиста Діва Марія, на дияконських дверях є ангел Рафаїл і ангел Хоронитель, що веде хлопця. Через царські ворота з позолоченого дерева видно престіл і кивот.

Другий вітвар присвячений зокрема свв. Сергієві і Вакхові, яких ім'я носить церква. Вони намальовані на дереві дещо примітивно. Митрополит *Корсак привіз до Риму давню чудотворну ікону Преч. Діви Марії з дитятком* на руках, намальовану «алля Рутена», не знати, на якому матеріялі, прикрашену дорогоцінними каменями, і тому вітвар називається також вітварем Матері Божої.

¹¹⁶ ШЕРГУСКУЈ А., *Monumenta Ucrainae Historica*, vol. III, pag. 187.

Кажуть, що цю ікону перед тим привіз з Москви до Вільна московський патріярх Ігнатій. Ікону вміщено в горішню частину вітваря так що виглядає, що святі Сергій і Вахх її піддержують. Довкруги є різні прикраси, як ангелики, які піддержують корону і т.п.¹¹⁷

Цей вітвар виглядає гарно разом з третім, що стоїть напроти. Вони недавно зроблені, з дорогого мармору, помальовані пілястри, над ними дві дерев'яні колюмни, в долині є основи, а на горі капітелі. Все те позолочене, на самім вершку є рами і два луки, над якими є вази з дорогоцінного мармуру з полуменем червоної краски. Посередині є хрест, під хрестом є гарний образ *З ангелів при столі*, може тих, що були в Лота. При вітварі Блаженного Йосафата є *Христос і 2 учеників з Емаус, при столі*. Третій вітвар гарний як і другий, присвячений блаженному Йосафатові. Його образ новий, на полотні.

На стінах церкви висіло чотири образи: два великі на полотні без рам, один близько іконостасу св. Іван Золотоустий з ангелами, намальований як патріярх, напроти, подібно, св. Василій. Два менші висіли при кінці церкви, за вітварями: один це Воплочення на полотні з білою дерев'яною рамою, другий дещо більший по боці вітваря блаженного Йосафата, на полотні представляв Матір Божу з Монте Серрато, зо старими позолоченими рамами.

При дверях були дві дерев'яні сповідальниці і 4 лавки. В захристії була чаша з додатками (як у латинників) і срібна звізда « алля грека ». Були ілитони, а в ілитоні губка, якою згортали частички з дискусу до чаші.

В одній шафі була митра, яку носять руські архієпископи, хоч стара, але гарна, з червоного сукна, яке навхрест переділювали золототкані паски, виложена штучними перлами і діамантами та дорогоцінними каменями. На чотирьох боках митри вишиті

¹¹⁷ « Havendo poi il metropolita de' monaci Ruteni, *Korsak* per nome, portata in Roma un'immagine antica e miracolosa della Madonna dipinta alla Rutena co'l Bambino in mano, sopra che materia non ho potuto saper di certo, con i circoli de' capi della Madonna e del Bambino larghetti d'argento adornati con pietre preziose apparenti con la cornice quadra di rame annerita hormai, adorna anco esse di pietre simili. L'altare ha preso nome anco della Madonna. Dicesi che questa istessa immagine l'havesse un pezzo prima portata da Moscovia a Vilna, Ignatio patriarca di Mosca. Et è posta in qui in alto del quadro dell'altare, talmente che pare che da i due Santi Sergio e Bacco sia sostentata. Intorno ad essa vi sono vari lavori e ornamenti, come angeletti che sostengono una corona, et altre vaghezze di in-doratura ». ШЕРТУСКУЙ А., *Monumenta Ucrainae Historica*, vol. III, pag. 114.

4 грецькі учителі Церкви.¹¹⁸ Над тою шафою була ще одна, з образами двох грецьких святих єпископів на дверях, в середині також був намальований святий єпископ грецький і блаженний мученик Йосафат, в шафі був тільки образ св. Єроніма.

Був один клячник, а в ньому два реліквіярії. Крім цього великий і гарний реліквіяр з мощами свв. Сергія і Вакха, а ще один реліквіяр менший, з мощами (костей) блаженного Йосафата. Було 5 фелонів « алля грека о рутена »: зелений, червоний, фіолетний, золототканий, чорний. З латинських риз був тільки один фіолетний фелон.

Книги були такі: Євангеліє (по руськи), оправлене в червоне сукно, Службеник оправлений в шкіру, з давними малюнками, Тріодь, Параклис, Октоїх, Ірмологіон, Трефологіон, Требник, *рукописний Службеник* церковно-слов'янський і один римський Міссале.

В захристії висів образ блаженного Мученика Йосафата на полотні, образ Матері Божої з Дитятком і св. Іваном, а над ним Спаситель.¹¹⁹

Архів

Був також *Архів*. З інвентаря, що його подав 2 травня 1735 р. до Конґр. Пропаґанди, о. І. Кульчинський виходить, що в Архіві були такі речі:

1. Книга, в якій були зібрані декрети Конґрегації Пропаґанди, папські письма, привілеї, і т.п. Багато листів митр. Йосифа Рутського і звідомлень про Московщину, Валахію і т.д.

2. В книзі другій були звідомлення про церкву свв. Сергія і Вакха та про приїзд до Риму митр. Рафаїла Корсака, про його смерть, про десятини і т.д.

3. В книзі третій була обширна інформація про Росію і про способи, середники з'єдинення Московщини з Римського Церквою і т.д.

4. В четвертій книзі були листи Пешкевича, Крушевича і багато іншого.

¹¹⁸ « Dentro l'istessa credenza vi è una mitra conforme la portano gli arcivescovi Ruteni, e benché vecchia, è nondimeno bella, la robba è di veluto rosso, e la dividono in croce liste di teletta d'oro bianca e larga, tempestata di perle finte, di pietre preziose e diamantini finti. Nelli 4 spazii vi son in ricamo li 4 dottori Greci ». *Ibidem*, pag. 117.

¹¹⁹ *Ibidem*, vol. III, pag. 113-117.

5. В п'ятій книзі були автентичні листи кардиналів, сенаторів, митрополитів і т.д.

6. В шостій книзі був зібраний автентичний процес життя і мучеництва блаженного Йосафата.

7. В сьомій книзі були питання і відповіді свідків у справі блаженного Йосафата, переложені з польського на латину.

8. У восьмій книзі були зібрані василіянські загальні Капітули.

9. В дев'ятій книзі були різні декрети, бреве і деякі інші письма.

10. В десятій книзі були деякі письма в справі блаженного Йосафата.

11. В одинадцятій книзі були автентичні права на Городок і Обарів.

12. В дванадцятій книзі були приходи і розходи дому за часів Крушевича, Трулевича і Жиравського.

13. Книги Служб Божих.

14. Інвентар захристії, який зробив о. Жиравський.

15. Приходи і розходи церкви за часів Трулевича і Жиравського.

Крім цього в сорока течках були зібрані такі документи:

1. Папські письма, привілеї і інші документи. Всіх 16.

2. Автентики моц, що є в церкві.

3-4. Рахунки за роботи в часах о. Филиповича і Пешкевича.
о. Крушевича і Трулевича.

5. Інформації про спір Жоховського з Василіянами.

6. Різні листи о. Йосифа де Каміліс.

7-8. Різні листи о. Филиповича, о. Пешкевича.

9. Документи про Супрасльський монастир.

10. Справа Холмського єпископа про десятини і школи.

11. Про Галицьку митрополію.

12. Меморіяли про різні справи.

13. Рукописне звітлення про Московщину.

14. Бажання Замойського Синоду.

15. Контракти, рахунки і посвідки.

16. Зарядження трибуналу в справі доріг.

17. Документи, київського латинського єпископа про село Бабичі.
18. Документи про Городок і Обарів.
19. Справи Василіян в Ветшинським.
20. Документи про Люблинський монастир.
21. Різні листи.
22. Різні відпусти для Василіян і церкви свв. Сергія і Вахха.
23. Різні листи о. Жиравського.
24. Письма про різні справи, що їх варто знати.
25. Різні письма для інформації прокуратора.
26. Листи в справі сповідей.
27. Міри, рахунки і посвідки мистців для робіт в каплиці Преч. Діви Марії (дель Паскольо), що були закінчені в 1729 р.
28. Різні посвідки про церкву в часі о. Ігнатія Кульчинського.
29. Контракти.
30. Міри, рахунки і посвідки майстра Карла Дженоліні.
31. Рахунки і посвідки (квіти).
32. Меморіяли про різні справи.
33. Різні листи о. прокуратора Ігнатія Кульчинського.
34. Друковані письма о. Ветшинського.
35. Різні друковані письма.
36. Різні письма та інформації.
37. Книга квітів.
38. Книга одержаних ласк, що їх приписувано Преч. Діви Марії.
39. Книга приходів і розходів церкви за о. І. Кульчинського.
40. Інформації отців: Крушевича, Жиравського і Кульчинського.¹²⁰

Написи в церкві

В IX томі своєї праці В. Форчелля подає написи, які були на долівці або на стінах церкви свв. Сергія і Вахха (*і всіх їх було 16*). Старших написів, що починаються 1311 р., а кінчаються 1590 роком, Форчелля особисто їх не бачив, як видавав IX том своєї праці, в 1877 р., тільки цитує їх за Ватиканських кодексом ч. 8253, Новіші написи, від XVII ст. до 1828 р., він записав особисто. Зміст написів був такий.

¹²⁰ *Ibidem*, vol. VI, pag. 51-54.

На долівці перед головним престолом готичними буквами:

1. « Тут спочиває священик Петро Джентіліс, ректор церкви, що помер 16 листопада 1311 р. ».¹²¹

2. На долівці було видно напис: Канонік церкви « Іван де Кампанія » — довкруги — фігури в дияконських ризах.¹²² Рік невідомий.

3. На долівці довкруги мармуру, що представляв фігуру померлого, в тозі зі свічником: « Тут спочивають тіла Петра-Якова і його дружини Стефанії, яких Товариство Господнє повинно згадувати кожного року. 1424 ».¹²³

4. Перед церковними дверми був напис: « Тут спочиває Антоній Діотеґуарді і його дружина Якова ».¹²⁴ Рік невідомий.

¹²¹ Hic requiescit PBR
 Petrus Gentilis DE IQ (quo)
 La HVI Ecce Rector
 (Qui) Q obiit Ano. Dni M° CCC°
 XI° Mse Noveb. Die XVI a. 1311

Scrivere il Gualdi (Cod. Vat. 8253, P. II, fol. 457-458) che questa memoria scritta a lettere gotiche si vedeva nel pavimento avanti all'altare maggiore.

FORCELLA V., *Iscrizioni delle chiese e d'altri edifici di Roma dal secolo XI fino ai giorni nostri*, pag. 337-342.

¹²² Canonic Eccle. SCI a. inc. (sec. XIV)
 Ioannis De Campania

Leggesi nel Gualdi (Cod. Vat. 8253 P. II, fol. 455) che nel pavimento della chiesa si vedevano sparsi alcuni frammenti nei quali apparivano tracce della figura del defunto in abito diaconale e nei quali si leggevano queste parole scritte in giro.

¹²³ Hic requiescit COR(por)A Petri:
 Jacobi et Dne Stefaniae
 Uxoris eius pro quibus Socie-
 tas Domini tenetur facere
 anniversarium singulis an-
 nis Anno Domini M. CCCC.
 XXIII. Amen. a. 1424

Questa memoria scritta a lettere gotiche in giro a un marmo nel quale eravi la figura del defunto in abito togato con candelieri in capo si vedeva nel pavimento di mezzo ove fu trascritta dal Gualdi (Cod. Vat. 8253, P. I, fol. 455).

¹²⁴ Qui iacet Anto- a. inc. (sec. XV)
 nius Dioteguardi
 et Jacoba sua uxor.

Vedevasi avanti la porta d'ingresso della chiesa ove la copiò il Gualdi (Cod. cit. P. II, fol. 455).

5. На степені великого вітваря було написано: « Пані Якова і Антоній Діо Тегуарді ». ¹²⁵ Рік невідомий.

6. « Тут спочиває Микола Заборнус і його дружина Ериґні ». Рік невідомий. ¹²⁶

7. На долівці близько входу був напис: « Тадеєві Амеріно архипресвитерові цього дому поставили брати. Помер 11 січня 1476 р. ». ¹²⁷

8. На долівці з лівого боку вітваря: « Павлині де Антонеттіс, жінці подивугідної чесності і скромності, що померла 21 лютого 1562 р., на 73-му році життя — син Віргіній Де Теконеїс ». ¹²⁸

9. На дверми церкви: « Зробив Францінус Антонізіус ректор 1565 р. ». ¹²⁹

-
¹²⁵	Madona Jacoba
et Antonio Dio Teguardi	a. inc. (sec. XV)
Esisteva nel scalino dell'altare maggiore ove la copiò il Gualdi (Cod. cit. P. II, fol. 456 e 457).		
¹²⁶	Hic requiescit
Nicol. Zabornus
et Erygni (sic)
Uxor eius	a. inc. (sec. XV)
Fu trascritta dallo stesso Gualdi (Cod. cit. P. II, V, fol. 455).		
¹²⁷	Tadeo Amerino Huius
Hedis Archipresbitero
Fratres posuere obiit
Anno Domini 1476
XI Jan.	a. 1476
Il suddetto Gualdi (Cod. cit. P. II, fol. 455) la vide nel pavimento presso la porta della chiesa.		
¹²⁸	D. O. M.
Mirae honestatis
et pudicitiae mulier
Dnae Paulina de Antone-
nettis non sine super-
nis a filio Virginio
De Teconeys humi
restituata agens annos
LXXIII. Obiit XXI. Fe-
bruarii MDLXII.	a. 1562
Fu veduta dal Gualdi (Cod. Vat. 8253 P. II, fol. 457) nel pavimento sulla sinistra dell'altare maggiore. Leggesi anche nel Terribilini XX, XI, 10, T. X. cor. 51. Nel verso 5° al 6° è notato Supremis — 7° De Acconciis sumi.		
¹²⁹	Francinus Antonisius Rector
Fieri fecit. M. D. LXV.	a. 1565
Si leggeva sopra la porta della chiesa come è notato nel Terribilini (Cod. Casanat. XX, XI, 10 T. X. c r. 51).		

10. На долівці перед вітварем з правого боку: « Асканіус Де Чінголініс положив для своєї родини 29 листопада 1571 р. ».¹³⁰

11. « Франческа де Стрінкіс положила для себе і своїх синів та дочок, що вже померли — 1578 ».¹³¹

12. На стіні в лівого боку коло вітваря: « На цьому вітварі Пречистої Діви Марії в Монте Сerratо, раз на місяць має правити ректор (Службу Божу), як є в актах Помпея Антоніна під 12 серпня 1585 ».¹³²

13. Коло вітваря в лівого боку: « Йосиф Цуккеллюс своїм помершим синам і собі 1586 ».¹³³

130

D. O. M.

Ascanius De Cingolinis pro sua Familia
posuit anno
MDLXXI die XXIX
Novembris.

a. 1571

Esisteva nel pavimento avanti l'altare di mano destra, ove la vide e trascrisse il Gualdi (Cod. cit. fol. 457).

131

D. O. M.

Francesca de Strinchis pro
se suisque filiis
et filiab. — Jam
defunctis vivens pos.
Anno Domini MDLXXVIII.

a. 1578

Fu registrata dal menzionato Gualdi (Cod. cit. fol. 457).

132

In hoc altare B. Mariae
Virg. De Monte Serrato
Tenetur Rector semel
in mense sacrum facere
Prout in actis Pompeii
Antonini. A. Cam. Not.
Sub. XII. Augusti MDLXXXV.

a. 1585

Stava nella parete presso l'altare di mano manca, ove la lesse e copiò lo stesso Gualdi (Cod. cit. fol. 458).

133

D. O. M.

Joseph Zucchellus Filiis
vita functis
sibi OIBUSQUE suis
P. C. An. Sal. MDLXXXVI.

a. 1586

Il Gualdi (Cod. cit. fol. 455) la vide presso l'altare di mano manca, a quello maggiore com notò al fol. 456.

14. « Антоній Брунус своїй найдорожчій подрузі Септімії Коляпетрі Римлянці, що жила 29 років і померла 1590 р. ». ¹³⁴

15. На долівці перед престолом з лівого боку: « Марко Антоній Де Асталліс своїм синам і нащадкам 1590 р. ». ¹³⁵

16. Коло правого вівтаря на стіні: « На основі права патронату Товариства Найсв. Спасителя з обов'язком відправляти одну Службу Божу в середу, п'ятницю і суботу ». Рік невідомий. ¹³⁶

17. Над дверми церкви: « Ф. Ант. Барберіні Кард. С. Онуфрія на честь свв. Сергія і Вакха » ¹³⁷

18. На стіні, що прилягає до захристії, де була передтим ікона, є напис: « Тут була ікона Преч. Діви Марії дель Паскольо, копія тої, яку почитають в Жировицях, славна чудами в 1718 р. Її відкрито випадково під тинком муру, в наступнім році, того

134

D. O. M.

Septimiae
Colapetrae
Romanae
vixit Ann. XXIX
obiit VIII Kal.
Decembris. MDLXXXVII
Antonius Brunus Ro
Coniugi
cariss.
poss.

a. 1590

Trovansi registrata nel Gualdi (Cod. cit. fol. 457).

135

D. O. M.

Marcus Antonius
De Astallis Ro. Se
Filiis atque posteris
P. C. 1590.

a. 1590

Fu copiata nel pavimento avanti all'altare a mano manca dal suddetto Gualdi (Cod. cit. fol. 458).

136

De iure patronatus venes societatis Sanctiss
Salvatoris ad Sancta Sanctorum de Urbe cum onere
Celebrandi unam Missam
diebus Mercurii Vener-
ae Sabbathi.

a. inc.

Fu veduta nella parete presso l'altare destro dal menzionato Gualdi (Cod. cit. fol. 457).

137

F. Ant. Barberin. Card. S. Honuphrii
in honor. S. S. Sergii et Bacchi.

Sopra la porta della chiesa.

самого місяця, почав сходитись народ і так збільшувався, що з доручення папи Климента XI, її витято з муру і перенесено до церкви 7 вересня 1719 »¹³⁸

19 На долівці середини церкви є напис: « Рафаїлові графові Корсакові, архієпископові київському і галицькому митрополитові всієї Руси, що його вислав польський король Зигмунт III до Ап. Престолу, для поалагодження дуже важливих справ і беатифікації Йосафата Концевича, полоцького архієпископа. Довершивши точно і щасливо справ. Церкву цю Урбаном VIII... Мон... Тут похований... Полоцькі Монахи... поставили цей пам'ятник 17 грудня 1673. В 1897 р., як відновлювано церкву, доповнено другу частину напису, тобто « Церкву цю збільшив священними обрусами і золотими та срібними дарами і випросив від папи Урбана VIII сусідний дім для монахів своєї нації Чина Св. Василія Великого. Передчасна смерть... Тут похований... 1652. Полоцькі монахи поставили цей пам'ятник. 17 грудня 1673 р. ».¹³⁹

138

Qui era situata l'immagine
Della Beatissima Vergine del Pascolo
 Copia di quella che si venera in Zyrowic
 celebre per i miracoli nel mese d'agosto MDCCXVIII
 si scoperse a caso sotto l'incrostatura del muro
 e l'anno seguente nel medesimo mese cominciò
 il concorso del popolo, e crebbe a tal segno, che
D'Ordine di Nostro Signore PP. Clemente XI
 fù tagliata dal muro, e trasferita in chiesa
 il dì VII. Settembre MDCCXIX.

a. 1719

Ho riportato questa memoria che si vede nella parete di una cameretta contigua alla sagrestia, perchè si chiarisce la causa del nuovo nome dato alla chiesa.

139

D. O. M.
 Raphaeli ex comitibus Kòrsak
 Archiepiscopo Kioviensi et Haliciensi
 Metropolitanani totius Russiae
 qui
 A Sigismundo III Poloniarum Rege
 apud S. Sedem ad gravissima negotia
 et B. Josaphat Koncewicz
 Archiep. Polocensis martirii causam agendam
 abdicatus
 Rebus sedulo feliciterque confectis
 Ecclesiam hanc sacra suppellectili
 aureisq. et argenteis do-
 nariis a se auctam
 proximasque aedes monachis

a. 1673

20. По правім боці головного вівтара, при бічних входових дверях: « Ікону Божої Матері Марії, звану Паскулі, щоб не втратила блиску, папа Климент XI приказав тут почитати, папа Пій VII торжественно відвідав і дуже побожно почитав в 1801 р. Йордан Міскевич, з Руської Родини Василія і отець прокуратор. 1819 р. ».¹⁴⁰

21. На стіні коло першого лівого вівтара (в куті з ліва): Юліві Мішевському, польському маляреві, що помер в нещаснім випадку в Субіяко 22 липня 1826 р. — поклали засмучені приятелі 1827 р. ».¹⁴¹

22. На долівці при вході до церкви: « Тут спочиває Маріянна

suae nationis
Ordinis S. Basilii Magni
ab Urbano PP. VIII
impetravit
mors immatura
hic tumulatus MDCLII
Monachi Polocensis hoc monumentum posuerunt
IV. Idus. Decembris A. MDCLXXIII

Nel pavimento di mezzo in direzione dei primi altari.

¹⁴⁰

Imaginem Dei Genitricis Mariae a. 1819

Pasculi Nomine insignitam

quam

Clemens XI P.M.

ne foedata negligentiae sordibus
obsolesceret

heic adorandam iussit

Pius VII P.M.

saeculari anno I currente

Solemni pompa invisit

atque religiosissime coluit.

Jordanus Mickiewicz Ruthenae Familiae,

Basilii Patris Procurationis munere

fungeus

et praeses H.L.

M.P.

An. MDCCCXIX

Nella parte destra dell'altare maggiore. (При бічних входових дверях).

¹⁴¹

Julio Miszewski pictori polono

a. 1827

D.XXI. Jul. MDCCCXXVI. In Subiaco infelici

casu obito afficti amici posuerunt.

MDCCCXXVII

Nella parete. (З лівого боку).

Фаріна в дому Хажевська, полька, ...що жила 40 років... і померла 4 листопада 1802 р. ».¹⁴²

23. На долівці перед правим вітарем: « Тут спочиває Антоній Сантареллі, майстер мулярів, перед престолом Преч. Діви Марії а Паскольо, перший член Нового Товариства, що визначався прикладом почитання Богородиці і других ревно заохочував. Жив 57 років і помер 28 березня 1828 р. Магдаліна Аммоніні дружина з дітьми ».¹⁴³

24. Є ще один напис, якого нема в IX томі Форчеллі, а саме епітафій єпископові Іванові Іннокентієві, Кляйнові. Він помер 23

142

D. O. M.

In pace heic sita est
Marianna Farina ex gente Charzewska
 natione polona
 morum candore religionis puritate
 rerumque domesticarum aptitudine
 lectissima foemina
 vixit annos XL
 diutina infirmitate abrepta
 miro tamen animo lata
 obiit IV Kalendas Novembris
 Anno Rep. Salut. MDCCCII.
 J.A.C.I.M.H.P.C.

a. 1802

Nel pavimento appena si entra la chiesa.

143

A — 10

a. 1828

Antonius Santarelli domo Romae
 recte in construendis murariis operibus magister
 hanc ante aram Almae Virginis
 a Pascolo nuncupatae ubi humari iussit
 trophaeum mortis hic iacet
 Sodalitatis istius
 confrater primarius exemplo enituit
 et ad colendam Deiparam alios excitando
 cura et sumptibus
 studium religiosissime navavit.
 Vixit annos LVII. M.IV D. XXVIII
 Extremam lucem piissime clausit in Deum
 mense Maii MDCCCXXVIII.
 Magdalena Ammonini dulcissima coniux
 lacrymarum imperio victa
 cum singulis filiis amoris ac memoriae
 pignore dolenter posuere
 AETERNA LUX EI LUCEAT.

Nel pavimento avanti l'altare destro.

жовтня 1768 і похований в крипті церкви свв. Сергія і Вакха, василіянин, був румунським єпископом, греко-руського обряду. В своїм тестаменті він просив, щоб поховали його в церкві свв. Сергія і Вакха і щоб там відбувся похорон. Парох сусідньої церкви св. Франціска в Паолі, хотів відправляти похорон, мовляв єпископ жив на території його парохії. Одначе римський Вікаріят рішив, щоб поховали його василіянські монахи в руським обряді.¹⁴⁴

25. Над дверми церкви є напис « Конгрегація Добродіїв 1888 ».¹⁴⁵

144

D. O. M.
IOANNI INNOCENTIO LIB. BAR KLEIN
Vallachorum Graec. Ruth. et Rasc.
Episcopo Fogarasiensi
qui

A CAROLO VI ET M. THERESIA ROMM. IMPP.

Pro sua Ecclesia suoque Populo
Plurimis impetratis beneficiis
Provincia sancte pieq. administrata
de Ecclesia de Patria de Provincia O.M.
Tandem aetate operibusq. confectus
cessit episcopatu
Obiit IX Kal. octob. MDCCLXVIII
(Напис під тетраподом).

D. O. M.
Jo. Innocentius L.B. KLEIN de SZAD
Episcopus Fogarasiensis
ultimis tabulis
XXII Augusti MDCCLXVIII
per acta Jo. Antonii PICA Not. Cap.
legavit huic ecclesiae
SS. Sergii et Bacchi scuta CC
iniuncto perpetuo onere celebrandi
quolibet anno missas XXIV.
Et anniversarium in Redemptionem
animae suae suorumque.
(На стіні, коло престола св. Василя).

Celui
ce a luptat si suferit
pentru
neamul sau
Inocentiu Klein
Micu
Soc. Mormintele Eroilor
1923
(На адній стіні).

Congregazione de Benefattori
MDCCLXXXVIII

Чудотворна ікона Жировицької Богоматері в церкві свв. Сергія і Вакха

О. Кульчинський пише у вищезгаданій своїй книжці, що про відкриття чудотворної ікони «*Мадонна дель Паскольо*» довідався від о. К. Кароччі (сзуїта) який був промотором почитання св. Ікон Преч. Діви Марії в Римі.¹⁴⁶ З початком серпня 1718 року генеральний прокуратор і ректор церкви поручив майстрові Симонові Чотті прочистити мур, що прилягав до «Госпіція».¹⁴⁷ Цей почав чистити і, як відпало багато кусків вапна, муляр спершу побачив намальоване око дитини, а продовжуючи свою роботу — друге око Сина і Матері. Здивований і затривожений пішов повідомити ректора, який побачивши частину облич, казав муляреві знову їх закрити та продовжувати свою роботу, але муляр не послухав.

Слідуючого ранку, як муляр прийшов до праці, зі здивуванням і зворушенням побачив, що в ночі повідпадало вапно і видніла гарна ікона Преч. Діви Марії з Ісусом. Надбіг ректор радісний, питаючись, хто її намалював? Хто її закрив? Чи то прийшла наша Пані з Жировиць? Як зібралось багато людей, ректор дозволив одному побожному мужчині засвітити лямпочку перед іконою, в суботу. З часом св. Ікона ставала щораз яснішою і по році Цариця неба почала роздавати ласки. З початком серпня 1719 року почали появлятися «вота» з виявами подяки за одержані ласки, спершу один, потім чотири. Одного дня прийшло 13 мужчин з села, клякнули перед св. Іконою і помазали себе оливою з лямпочки, що горіла перед Іконою. На питання, хто їх сюди спровадив, відповіли, що гарна і велика Пані, як ми працювали в Террені ді Аффога (5-6 миль від Риму), сказала нам: коли хочете видужати з вашої недуги, підіть до церкви свв. Сергія і Вакха коло Мадонна деї Монті, ввійдіть і помажіть себе оливою з лямпочки, яка горить перед Іконою, що її недавно там відкрито. Помазавшись, відійшли всі потішені і ніхто їх більше не бачив. Кілька днів опісля прий-

¹⁴⁶ «...Con invenzione della sua miracolosa Immagine del Pascolo, facendo lo scoprimento della medesima nella maniera, che qui appresso fedelmente si dirà, servendosi del famigliare, ma erudito discorso del R.P. Concenzio Carocci degnissimo Sac. della Compagnia di Gesù, e indefesso Promotore del culto delle sagre Immagini di Maria Vergine in Roma». KULCZYNSKI I., *Il diaspro prodigioso...*, pag. 177.»

¹⁴⁷ «Sul principio di Agosto del 1718 il R. Procuratore Generale e Rettore di quel tempo aveva dato ordine a Simone Ciotti Murator della Casa di ripulire le muraglie troppo annerite di tutto il contiguo Ospizio». *Ibidem*, pag. 178.

шло 15 жінок в білій одежі, та й після молитви перед Іконою відійшли.

Ректор церкви, бачачи що є Божою волею — почитання Його Матері у відкритій Іконі, на якій деякі прибили цвях, щоби повісити лямпочку — просив одного молодого маляра — Лаврентія Грамічча да Каве, учня Вентури Лямберті¹⁴⁸ поправити Ікону і він це зробив.

Не знати, хто намалював цю ікону і хто її прикрив вапном та як довго була вона в укритті.¹⁴⁹ Цікаве, що, хоч ікона була прикрита вапном і порохом та ще й у вогкому місці, вона нічого не втратила на красі і виглядає як свіжо намальована та збережена під кристалом. Слід відмітити і це, що хоч вона більша від свого оригіналу, то однак у всьому подібна до нього.¹⁵⁰

15 серпня, у празник Жировицької Богоматері, зібралась велика товпа римлян перед Її іконою в Римі, а впродовж тижня число постійно зростало так, що церква була весь час відкрита; серед паломників були також аристократи, лицарі, князі і княгині. Дияволові це не подобалось і почав ширити різні підозріння. Вкінці прийшов наказ поставити мур перед іконою: — о. Кульчинський точно не згадує, від кого прийшов цей наказ.¹⁵¹ 1 вересня 1719 р. перед

¹⁴⁸ «Lorenzo Gramiccia da Cave, scolaro in pittura del Sig. Ventura Lamberti celebre Pittore...». *Ibidem*, pag. 184.

¹⁴⁹ «Sta la Madre dalla parte sinistra; il Figlio dalla destra, e hanno teste così vicine, che quasi si toccano. Il volto d'uno e dell'altra è placidissimo, e l'aspetto più dilettevole che non è la luce delle stelle. Da qual Autore sia stata dipinta la nostra sacra Immagine o per consiglio di chi ricoperta di calce, o quanti anni in tale stato mantenuta, non si trova notizia veruna. Questo solo si sa che la cosa è antica, e non ve ne ha alcuno, che se ne ricordi». *Ibidem*, pag. 185.

¹⁵⁰ «Ma per tornare al primo scoprimento di questa nostra S. Immagine, io osservo in essa due cose notabili, e degne de' ammirazione. La prima, che la rozza incrostatura della calce, immonda congerie della polvere, l'umida situazione del luogo soggetto all'aere de' cortili e del pozzo contiguo, non han potuto deformare in parte benché menoma la bellezza che si ravvisa in detta S. Immagine, essendosi conservata per lo spazio di tanti anni così venusta, così chiara, così colorita, che sembra dipinta di fresco, e custodita sotto un cristallo. La seconda, che seben eccede di grandezza il suo originale, è però in tutto somigliante al medesimo, mentre ha ella uno sguardo benigno e sereno, nella maniera appunto, che si scorge in quello». *Ibidem*, pag. 199-200.

¹⁵¹ «Ma il Demonio nimicissimo degl'onori di quella grande su Trionfatrice cominciò a seminare i sospetti di libertà indecente in quelle angustie, e di avidità di limosine in quelle miserie! Onde venne ordine, da chi poteva mandarlo, che si alzasse un muro di mattoni avanti l'Immagine, come si fece nel 1 Settembre». *Ibidem*, pag. 188.

іконою поставлено мур, щоб її знов закрити, одначе це не спинило народу, що вдень і вночі приходив і молився перед брамою подвір'я. Бачачи це все, ректор церкви звернувся до папи Клімента XI і зреферував йому цілу справу. Папа, розглянувши її, ствердив щирість звідомлення і безпідставність пороблених закидів та й дозволив витягти ікону з муру і перенести до церкви для прилюдного почитання. Вночі на 7 вересня витято ікону з муру і поставлено на вівтарі церкви свв. Сергія і Вакха, а раненько давони церкви свв. Сергія і Вакха та церкви св. Франціска з Паолі і 80 моздрів звістило зібраному на площі народові про перенесення ікони, і народ негайно наповнив церкву, як тільки її відчинили. І так Мати Божа зволила з'явитись у своїй іконі на скромнім подвір'ю, а потім у церкві, щоби роздавати багато ласк відомих у цілім Римі. Свідомством цього були « вота » на стінах церкви. Церква в дійсності була вбога, але після появи ікони, з жертв вірних зроблено чаші, ризи, свічки, лямпочки й інше. Жертв на Служби Божі було стільки, що протягом якогось часу служено св. Літургії від ранку до полудня.

На місці, де була передтим ікона, цебто на стіні кімнатки, яка прилягає до захристії, поставлено плиту з написом: « Тут була ікона Преч. Діви Марії дель Паскольо, копія тої що її почитають в Жировицях, славна чудами в серпні 1718 року; її відкрито przypadково під тинком муру, а в наступнім році того самого місяця почав сходитись народ і (наплив) так збільшувався, що з доручення папи Клімента XI, її витято з муру і перенесено до церкви, 7 вересня 1719 р. ».¹⁵²

Від того часу церкву свв. Сергія і Вакха почали називати також « Мадонна дель Паскольо » й уложено окрему молитву.¹⁵³

¹⁵² « Qui era situata l'immagine della Beatissima Vergine del Pascolo copia di quella che si venera in Zyrowic celebre per i miracoli nel mese d'Agosto MDCCXVIII si scoperse a caso sotto l'incrostatura del muro e l'anno seguente nel medesimo mese cominciò il concorso del popolo, e crebbe a tal segno, che d'ordine di Nostro Signore PP. Clemente XI fu tagliata dal muro, e trasferita in chiesa il VII settembre MDCCXIX ». FORCELLA V., *Iscrizioni delle chiese e d'altri edifici di Roma dal secolo XI fino ai giorni nostri*, Roma 1877, vol. IX, pag. 341.

¹⁵³ Orazione alla Madonna Santissima del Pascolo che si venera nella chiesa de' PP. Basiani (sic!) ruteni — Per impetrare la Grazia del Signore — in Roma MDCCCLXVI. Per Giovanni Generoso Salomoni — Con licenza de' Superiori. — Orazione: Santissima Vergine Madre di Dio Maria, che qui del Pascolo il bel titolo avete a prò dell'Anime fameliche della grazia Divina, soccorrete l'Anima mia, che a' vostri piedi languisce sospirando la grazia del vostro caro Figlio adorato mio Dio. Errai pur troppo qual pecorella ingrata quando dal seno amoroso del mio

Між 13 вересня і 29 жовтня 1730 р. приготовлено нову каплицю для чудотворної ікони і 29 жовтня, що припадало в суботу, було відкриття, якого довершив полоцький архієпископ Флоріян Гребницький благодарним гимном «Тебе Бога хвалим», подячною молитвою і першою св. Літургією на новім великім престолі, при великій участі народу та гомоні дзвонів і 60 мовдірів. Багато визначних осіб зложили дари, але не хотіли, щоб згадувати їхні імена. Того самого року митр. Атанасій Шептицький коронував чудотворну ікону Богоматері в Жировицях. Мати Божа і тепер роздає ласки — писав о. Кульчинський в 1732 році — тим, що з вірою і покірним серцем звивають її помочі; про це свідчать і «вота» що постійно напливають. «Преч. Діва Марія хоче бути почитана, де їй подобається, і ніколи не дозволить, щоб через наше занедбання припинилось почитання Її Святої Ікони Пасовища». Навпаки, своїми святими благословеннями і щедрими дарами буде завжди помагати потребуєчому народові, помагаючи всім невичерпною добродійністю». ¹⁵⁴ Перед цією іконою молився папа Пій VII в 1801 р., рік по своїм виборі; той самий Папа, що в 1807 р. відновив Галицьку митрополію, потверджуючи галицькому митрополитові ці самі права, які мав київський митрополит. На пам'ятку того паломництва папи Пія VII до чудотворної ікони Жировицької Богоматері поставлено таблицю в церкві свв. Сергія і Вакха. ¹⁵⁵ Двадцять років опісля папа Лев XII називає її: «ecclesiam et hospitium SS. Sergii et

buon Pastore Gesù m'allontanai fin'a perderlo di vista, per seguir incautamente che d'amarezze sol mi saziò. Ma come quel prodigo figlio, che stimolato dalla fame a far ritorno al suo amatissimo Padre, fù dal Paterno affetto pietosamente accolto, teneramente abbracciato, indi lautamente pasciuto, così accolga ancor me la vostra Materna pietà, per restituirmi al dolce Pascolo di Gesù vero cibo di vita. Deh benigna Avvocata de' Peccatori, riconciliate mi all'offeso mio Padre amoroso, e Signor dell'Anima mia; Che se provocai il suo giustissimo sdegno con tante mie iniquità, presentategli la contrizione del mio cuore; offeritegli tutti gli affetti miei, che a lui mio sommo Bene rivolgo, e nelle vostre purissime mani depongo, perché li purghiate, e perché ardano sempre vivi con la chiara fiamma del santo Amore, impinguate voi il mio cuore col pascolo celeste de' vostri favori, ajutandomi a purgar nel fuoco del Divino Amore le mie colpe, acciò punite non sieno da quelle dell'Inferno, da cui vi prego a liberarmi per quel purissimo Latte del vostro Seno Verginale, che servi di dolce Pascolo all'infanzia del vostro Figlio Divino Gesù, e così sia. Laus Deo. За текст цієї молитви дякуємо о. д-рові П. Павликові.

¹⁵⁴ «E giacché la Vergine Santissima vuol essere onorata, dove più gli aggrade non permetterà mai, che venga meno per i nostri difetti la venerazione della sua S. Immagine del Pascolo: anzi colle sue sante benedizioni, e con abbondanza de' suoi favori, pascerà sempre la gente bisognosa, soccorrendo tutti con inesausta beneficenza». KULCZYNSKI I., *Il diaspro prodigioso...*, pag. 199.

Bacchi, vulgo Sanctae Mariae de Pasculo ad montes ».¹⁵⁶ Папа Бенедикт XV, відкриваючи « Руську Колегію » в 1921 році, після воєнної перерви, в листі до митр. Андрея Шептицького (з 21 лютого 1921) називає ікону « Царицею Жировиць » (« Regina di Zygovice del Pascolo ») повідомляючи одночасно, що призначив поважну суму, щоби колегія могла вдержати стільки питомців, скільки їх було перед війною.¹⁵⁷ А папа Пій XI в енцикліці « Екклезіям Деї » з 22 листопада 1923 року, з нагоди 300-річчя смерти св. Йосафата, називає цю ікону « Regina pascuorum » (« Цариця пасовищ »).¹⁵⁸

Жировиці, недалеко старовинного містечка Слоніна, коло Новгородка, належали до боярина Олександра Солтана, родича Йосифа Солтана, що був київським митрополитом. Знайдення ікони Жировицької Богоматері припадає на роки 1470-1480. А сталось воно так: одного разу пастушки боярина, пильнуючи своїх стад, спостерегли на дикій грушці край лісу вогняні лучі. Спершу вони

¹⁵⁶ « Immaginem Dei Genetricis Mariae Pasculi nomine insignitam quam Clemens XI P.M. ne foedata negligentiae sordibus obsolescerit heic adorandam iussit. Pius VII P.M. saeculari anno I, currente solemnī pompa invisit atque religiosissime coluit ». FORCELLA V., *Iscrizioni delle chiese e d'altri edifici di Roma dal secolo XI fino ai giorni nostri*, pag. 341.

¹⁵⁷ WELYKYJ A.G., *Documenta Romanorum Pontificum*, vol. II, pag. 345.

¹⁵⁷ « Il dolore che noi provammo nel maggio 1915, allorché da questa alma città vedemmo partire i dilette figli del Collegio Ruteno che all'ombra della Santa Regina di Zygovice (del Pascolo), così cara al popolo di Rutenia, si preparavano a divenire degni ministri dell'altare è ora alfine lenito dalla preghiera che ella, nella sua qualità di Metropolita, Ci rivolge di riaprire il Collegio stesso... Noi abbiamo procurato di assicurare anche d'ora innanzi l'esistenza, assegnandoli una congrua somma, mercé la quale possa il Collegio mantenere tanti alunni, quanti essi erano prima di guerra ». WELYKYJ A.G., *Documenta Pontificum Romanorum...*, vol. II, pag. 528-529. Cfr. KOROLEWSKYJ C., *Metropolite André Šzeptyckyj 1865-1944*, Rome 1964, pag. 164.

¹⁵⁸ « ...ut mos est Orientalium, peculiariter venerari solitus erat Deiparae Virginis, quae a monachis Basilianis et in ipsa Urbe, ad sanctorum Sergii et Bacchi, a christifidelibus cuiuslibet ritus religiosissime colitur, ut *Regina pascuorum*. Eam igitur benignissimam Matrem praesertim hoc titulo invocemus, ut dissidentes fratres ad salutaria pasqua deducat, ubi Petrus, in successoribus suis nunquam deficiens, Pastoris aeterni vicarius, christiani gregis et agnos et oves pascit universos ac moderatur ». WELYKYJ A.G., *Documenta Romanorum Pontificum...*, vol. II, pag. 540. Cfr. DEJONGHE MAURICE, *Roma Santuario Mariano* — Bologna 1969, pag. 163-164.

налякались, але коли зблизились до дерева, побачили, що лучі походять від ікони Богоматері. Як лучі зникли, вони взяли ікону і занесли своєму господареві. Він з пошаною поклав її в скриню. Наступного дня хотів показати її приятелям, але, відкривши скриню, із здивуванням побачив, що в скрині ікони нема. Він почав задумуватись, за яку його провину ікона зникла і під час того ті самі пастушки принесли йому знов ікону, кажучи, що знайшли її на дереві, де появилася вперше. Боярин взяв її з побожністю у свої руки, а наступного дня пішов з пастушками до лісу, оглянув місце і дерево, де з'явилася ікона, казав вирубати ліс, де стояло дерево і побудував там дерев'яну церкву і туди торжественно перенесено ікону. Боярин Солтан призначив дотацію для 12 священників, щоб там відправляли, а його син Іван ще збільшив дотацію. В першій половині XV ст. церква згоріла, але врятувалася ікона. Її знайшли діти на великім камені кількадесять кроків від церкви, і повідомили священників, які перенесли її процесійно до одної хати, а опісля до каплиці, аж поки не побудовано нової церкви, більшої і мурованої.

В 1613 р. жировицький монастир і церкву перейняли монахи василіяни, а їхнім першим ігуменом був св. Йосафат. Від того часу слава і почитання ікони Жировицької Богоматері дуже поширились, множились чуда, приходили маси паломників, було багато жертводавців, передусім родина князя Лева Сапіги і польські королі: Ян Казимир, Ян III Собєскі і Август II, що особисто паломничав до Жировиць та ін.

Митрополит Лев Кишка заповів, на 8 вересня 1728 р., коронацію чудотворної ікони Жировицької Богоматері, але потім мусів відложити її з огляду на важливі політичні події. Коронації довершив його наслідник митр. Атанасій Шептицький в 1730 р.

З М І С Т

Перші прокуратори нашої Церкви в Римі	3
Свв. Сергій і Вакх.....	15
Римські церкви свв. Сергія і Вакха.....	17
Пояснення слова «Субурра»	23
Обновлення церкви	24
Стан дому і церкви свв. Сергія і Вакха в 1650-60 рр.	27
Архів.....	31
Написи в церкві.....	33
Чудотворна ікона Жировицької Богоматері в церкві свв. Сергія і Вакха	42

URBANVS P

AD FUTUREM REI MEMORIA

Admirationis et ipsa fuerit pluribus propositum ad permittendum sit...
- dicitur eligenti dixerunt in Clausura et promissionem Regularium conformatione et ordinacionem...
Ecclesia Alexander cum alibus... ac sine adiacente constituitur primo huiusmodi Ordini ac...
cuiusmodi Ordinis quomodo quod eadem Ecclesia...
permittendum esse dicitur curam exerceri a...
betano in ista adiacenti...
ibidem et in ista adiacenti...
ad ualorem fore quadragesima...
omne prout etiam prout...
Congregacione pluribus...
autem non prout et...
Ecclesia...
aliter...
Hic die...
ac omnia...
illud...
actum.

Quibus

Ala

Булла папи Урбана VIII з 8 лютого 1641 р.

Зліва лат. парохіяльна церква Пресв. Богородиці,
 зправа храм свв. Сергія і Вакха. Малюнок з XVII ст.

Храм свв. Сергія і Вакха і Жировицької Богородиці. Малюнок з XVIII ст.

Ікона Жировицької Богородиці в первісному виді.

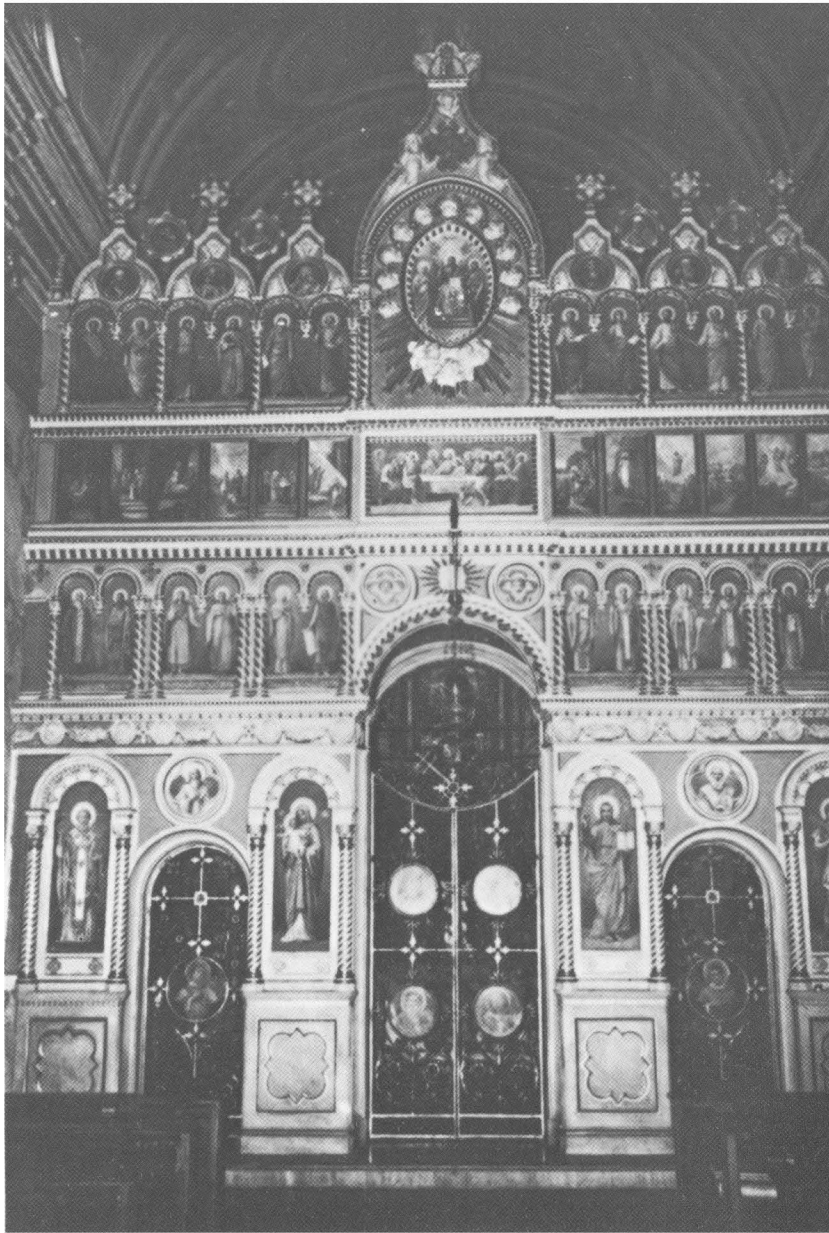
Ікона Жировицької Богородиці в теперішній ризі.

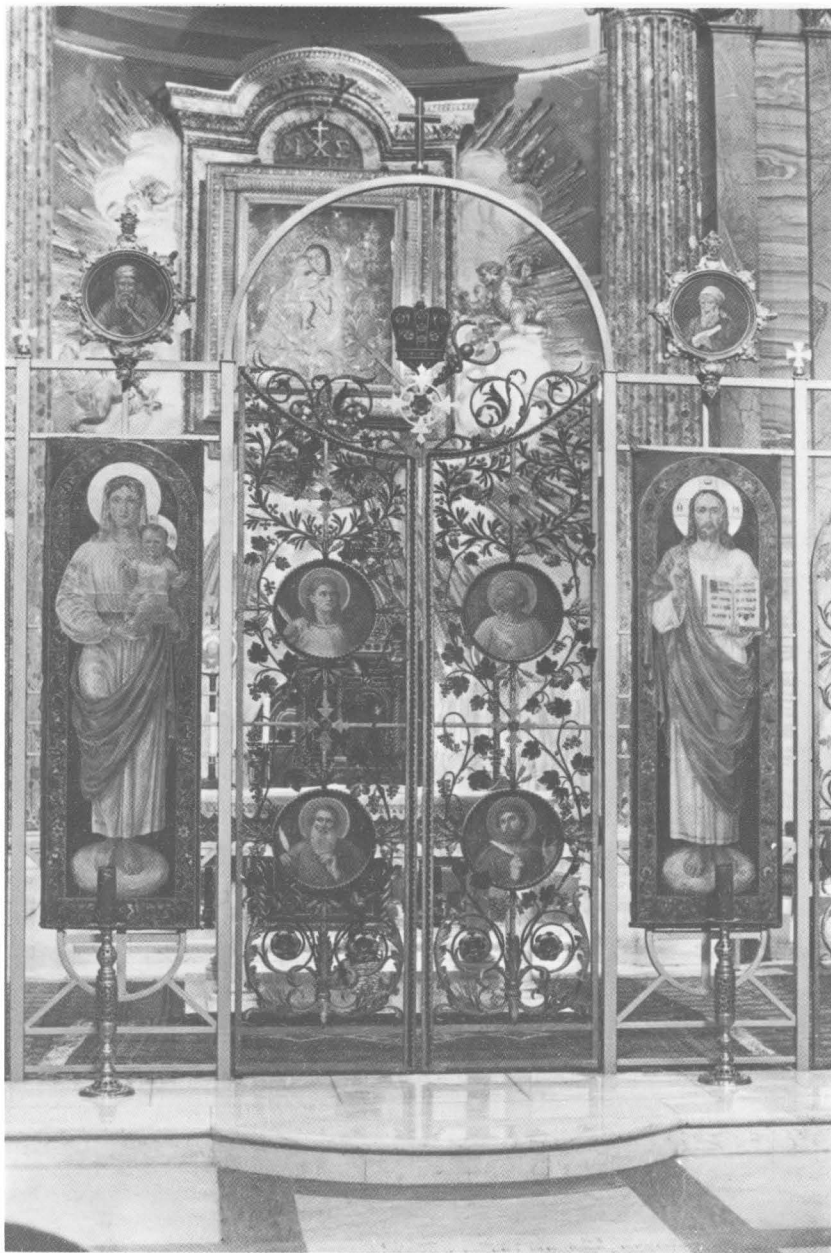
Церква і питомці « Руської колегії » перед I-ю світовою війною.

Фасада храму Жировицької Богородиці і свв. мучеників Сергія і Вакха.

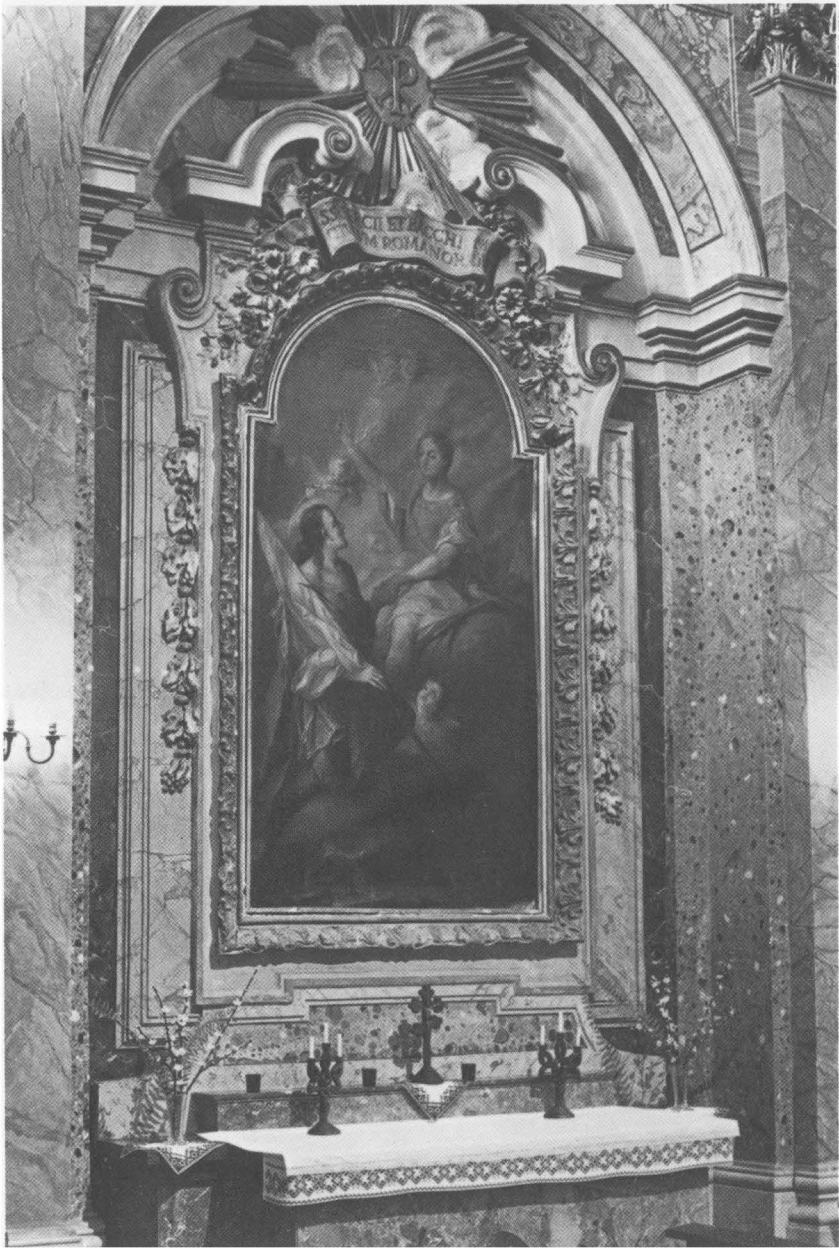
Первісний іконостає.

Теперішній іконостас з пророками, царськими і дияконськими дверми,
з первісного.

Нагробна плита митр. київсько-галицького і всієї Русі Рафаїла Корсака 1637-1640 р.

Престіл свв. мучеників Сергія і Вакха в нашій церкві.

Ікона свв. мучеників Сергія і Вакха з VI ст. (в Музею в Києві).

Галицький герб над головним входом.

27. Д-р. М. Конрад: Нарис історії старинної філософії, четверта частина (Dr. Nikolaus Konrad: *Historiae philosophiae antiquae brevis conspectus*), Стр. 93. Львів, 1939.
28. Д-р. Ст. Сампара: Прачоловік і праоб'явлення (Dr. S. Sampara: *Primus homo et revelatio primitiva*). Стр. 204. Львів, 1938.
29. Д-р. Іван Шпитковський: Рід і герб Шептицьких. Друга частина (Dr. I. Sptytkovskýj: *Famille et armoiries des Szeptycki*). Львів, 1942.
30. Д-р. В. Фіголь: Церковні брацтва Галицької гр.-кат. провінції в XVIII ст. (Dr. V. Figol: *De confraternitatibus Ecclesiae graeco-cath., quae Galiciae terris XVIII s. decursu exstiterint*). стор. 79. Львів, 1938.
31. о. Д-р. Мирослав Марусин: Погляд на виховання кандидатів духовного стану на Україні (Dr. M. Marusyn, *De educatione cleri in Ucraina conspectus historicus*). тор. 55. Рим, 1963.
32. о. Д-р. Мирослав Марусин: Божественна Літургія в Київській Митрополії по списку Ісидорового Літургікона з XV ст. (Dr. M. Marusyn, *Divinae Liturgiae in Metropolia Kieviensi secundum manuscriptum liturgicum Metropolitae Isidori saec. xv expositio*). Стр. 62. Рим, 1964.
33. Joseph Slipyj: *Die Auffassung des «Lebens» nach dem Evangelium und I. Briefe des Hl. Johannes*. Pag. 62. Рим, 1965.
34. о. проф. Д-р Мирослав Марусин: Пастирсько-літургічна діяльність святого Йосафата (De opera Liturgico-Pastorali Sancti Josaphat). Стр. 100. Рим, 1967.
35. Д-р. Петро Ісаїв: Меморандум митрополита Андрея Шептицького до урядів Центральних Держав 3-15 серпня 1914. (Peter Isajiw, Ph. D., *Archbishop-Metropolitan Andrew Sheptytsky's Memorandum of August 15, 1914 to the Central Powers*). Стр. 46. Рим, 1968.
36. о. Д-р. Олександр Баран: Церква на Занарпатті в роках 1665-1691. (Rev. Dr. Alexander Baran, *The Church in Subcarpathia from 1665 to 1691*). Стр. 68. Рим 1968.
37. Іван Кейван: Василь Кричевський — творець українського національного стилю. (Ivan Keywan, *Vasyl Krychevsky — Author of the Ukrainian national style*). Стр. 24. Рим, 1968.
38. о. мітраг Мирослав Ріпецький: Спогади про село Угринів сокальського повіту та про угринівських діячів. (Inful. Miroslaus Ripeckyj, *De chronica Uhryniiv, centri culturalis Ucraini.*) Стр. 48. Рим, 1968.
39. С. Гординський: Українські церкви в Польщі, (Sviatoslav Hordynsky, *Ukrainian Churches in Poland*). Стр. 20 + 71 ілюстрацій. Рим, 1969.
40. Д-р Богдан Казимира, Успіхи і труднощі у великому замірі (Dr. Bohdan Kazymura, *Obstacles and achievements of a great undertaking*). Стр. 52. Рим, 1969.
41. Проф. д-р В. Кармазин-Киковський: Українська народна архітектура. Хати і дерев'яні церкви XVIII сторіччя з 40 ілюстраціями. (Prof. Dr. V. Karmazyn-Kakovsky, *Ukrainian Folk Architecture with 40 illustrations*). Стр. 53. Рим 1972.
42. Проф. д-р Олекса Горбач: Рукописна церковнослов'янська «Риторика» з 2-гої половини 18 в. монастирської бібліотеки в Нямці у Румунії (Prof. Dr. Olexa Horbatsch, *Eine ukrainisch-kirchenslavische handschriftliche Rhetorik aus der 2. Hälfte des 18. Jahrhunderts in der Klosterbibliothek von Neamt (Rumänien)*). Стр. 57. Рим 1972.
43. О. д-р Юрій Федорів: Замойський Синод 1720 р. (Dr. Georgius Fedoriw, *De Synodo Zamostiana an. 1720. In occasione 250-anniversarii*). Стр. 68. Рим 1972.
44. О. д-р Іван Хома: Нарис історії храму Жировицької Богоматері і свв. мучеників Сергія і Вакха в Римі (Dr. Joannes Choma, *De brevi historia ecclesiae sanctorum Sergii et Bacchi vulgo dictae Reginae pascuorum*). Стр. 45. Рим 1972.

